

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: 6202 - Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Pojišťovnictví

**Možnosti soukromého zabezpečení na stáří v České republice
a vybraných zemích Evropské unie**

**The Possibilities of Private Old Age Security in the Czech Republic
and Sampled Countries from the European Union**

DP-PO-KPO-2006 14

HANA SCHEJBALOVÁ

Vedoucí práce: Ing. Robin Jirásko, KPO

Konzultant : Ing. Radim Dohnal, RM-Systém, Praha

Počet stran: 61

Počet příloh: 5

Datum odevzdání: 9. května 2006

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala především mým rodičům a prarodičům, bez jejichž materiální podpory, duševního povzbuzení, pochopení a důvěry bych jen obtížně mohla studovat a vypracovat tuto práci. Velice si jich vážím...

Zároveň mé poděkování patří i vedoucímu diplomové práce Ing. Robinovi Jiráskovi za poskytnuté rady.

RESUMÉ

Nejen v České republice, ale i v ostatních zemích Evropské unie, se státní důchodový systém dostává do neudržitelného stavu, způsobeného především nepříznivým demografickým vývojem, kdy počet obyvatel ve věku důchodovém vzrůstá a naopak počet osob v produktivním věku klesá. Zvláště mladí lidé by proto neměli spoléhat na dávky od státu v jejich postaktivním období, ale měli by se začít o svůj příjem v penzi starat sami.

Cílem této diplomové práce je zanalyzovat pilíře důchodového systému v České republice, jeho problémy a především možné varianty soukromého zabezpečení na stáří. V dalších kapitolách se věnuji analýze důchodových systémů ve vybraných zemích Evropské unie (Německo, Velká Británie, Švédsko a Slovensko) a jejich porovnání s českým důchodovým systémem. Poslední část pojednává o principech zahraničních systémů, jež by České republice mohly sloužit jako inspirace pro důchodovou reformu. Zároveň se zde zmiňuji o případných změnách nejen v českém důchodovém systému, ale i v produktech zabezpečení na stáří.

RESUME

The state pension system - not only in the Czech Republic, but also in other countries of the European Union, is going to the insupportable stadium caused especially by bad demographic progress, when the rate of inhabitants in the retirement period grows up and, on the contrary, the rate of subjects in the working age goes down. Particularly young people should not calculate with the pension benefit from the state, but they should start to take care of their pension income themselves.

The aim of this graduation thesis is to analyze the pillars of pension system in the Czech Republic, its problems and especially possible variants of the private old-age security. In other chapters I analyze of the pension systems in the sampled countries from the European Union (Germany, Great Britain, Sweden and Slovakia) and to their comparison with the Czech pension system. The last part focuses on the principles of foreign systems, which could be an inspiration for the pension reform in the Czech Republic. I also mention the possible changes not only in Czech system, but also in products of old-age security.

KLÍČOVÁ SLOVA

důchodové pojištění
důchodová reforma
důchodový systém
penze
penzijní připojištění
pilíř
příspěvek
životní pojištění

KEYWORDS

pension insurance
pension reform
pension system
pension
additional pension insurance
pillar
contribution
life insurance

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ.....	10
1. ÚVOD	12
2. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	14
2.1 TROJPILÍŘOVÝ SYSTÉM FINANCOVÁNÍ	14
2.1.1 Pilíře v České republice.....	15
2.2 PROBLÉMY ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	16
2.3 REFORMY ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	18
2.3.1 Reformy v minulosti.....	18
2.3.2 Nutnost reformy v budoucnu.....	18
2.3.3 Navyšování důchodového věku.....	19
2.3.4 Návrhy reforem jednotlivých politických stran	21
3. VARIANTY ZABEZPEČENÍ NA STÁŘÍ V ČESKÉ REPUBLICE	25
3.1 ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	25
3.1.1 Kapitálové životní pojištění	27
3.1.2 Důchodové pojištění	29
3.1.3 Investiční životní pojištění	30
3.1.4 Daňové výhody životního pojištění.....	33
3.1.5 Ukončení smlouvy životního pojištění	37
3.2 PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM	39
3.2.1 Státní příspěvek	40
3.2.2 Daňové zvýhodnění penzijního připojištění.....	41
3.2.3 Dávky poskytované penzijním fondem.....	43
3.2.3.1 Penze.....	43
3.2.3.2 Jednorázové vyrovnání	45
3.2.3.3 Odbytné	45
3.2.4 Ukončení smlouvy o penzijním připojištění.....	46
3.2.5 Penzijní fondy	47
3.3 DALŠÍ MOŽNOSTI ZABEZPEČENÍ NA STÁŘÍ.....	50
3.4 JAKOU VARIANTU ZABEZPEČENÍ ZVOLIT?	52
4. DŮCHODOVÉ SYSTÉMY VE VYBRANÝCH ZEMÍCH	
 EVROPSKÉ UNIE	55
4.1 NĚMECKO.....	56
4.1.1 Pilíř 1 – Povinný PAYG systém.....	56
4.1.2 Pilíř 2 – Fondy.....	56
4.1.3 Pilíř 3 – Dobrovolné penzijní plány	57

4.2 VELKÁ BRITÁNIE	58
4.2.1 Pilíř 1	59
4.2.2 Pilíř 2	60
4.2.3 Pilíř 3	60
4.3 ŠVÉDSKO	60
4.3.1 Pilíř 1 – Průběžně financovaný základní pilíř – NDC	61
4.3.2 Pilíř 2 – Povinné fondy – FDC (Finančně definované příspěvky)	61
4.3.3 Pilíř 3 – Dobrovolné pojištění	62
4.4 SLOVENSKO	62
4.4.1 Pilíř 1 – Průběžně financovaný základní pilíř	63
4.4.2 Pilíř 2 – Osobní důchodové účty	64
4.4.3 Pilíř 3 – Dobrovolné pojištění	65
 5. POROVNÁNÍ ROZDÍLŮ MEZI ČR A VYBRANÝMI ZEMĚMI EU; NÁVRH ZMĚN	66
5.1 POROVNÁNÍ ROZDÍLŮ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ	66
5.2 NÁVRH ZMĚN	68
 6. ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH	75

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ

€	Euro
%	procento
a. s.	akciová společnost
ap.	a podobně
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
BSP	Basic State Pension (základní důchod)
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSOB	Československá obchodní banka
ČSSD	Česká strana sociálně-demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
DSS (d.s.s.)	důchodová správcovská společnost
EU	Evropská unie
FDC	Financial Defined Contribution (finančně definované příspěvky)
HDP	hrubý domácí produkt
Kč	koruna česká
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
m	měsíc
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
NDC	Notional Defined Contribution (pomyslně definované příspěvky)
ODS	Občanská demokratická strana
odst.	odstavec

OECD	Organization for Economic Cooperation Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
PAYG	pay as you go (průběžný důchodový systém)
PF	penzijní fond
písm.	písmeno
pozn.	poznámka
prům.	průměrný
r	rok
Sb.	Sbírka
SERPS	State Earnings Related Pension Scheme
tis.	tisíc
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
US-DEU	Unie svobody - Demokratická unie
ŽP	životní pojištění

1. ÚVOD

Jednou z fází lidského života je stáří. Toto období je spojeno s částečnou či úplnou ztrátou pracovní aktivity a tím i příjmů, což znamená také následné snížení životní úrovně. Postaktivní věk s sebou tedy přináší na jedné straně ztrátu příjmů, na druhé straně však zároveň přináší některé nové potřeby, jako například zvýšené náklady na lékařskou péči. Vzhledem k prodlužování délky života v penzi představuje stáří z finančního hlediska pro jednotlivce značné riziko. Státní penzijní systém již na pokrytí těchto rizik nestačí. Hlavním důvodem je především zhoršující se demografická situace, kdy snižující se počet ekonomicky aktivních obyvatel „nahrazuje“ zvyšující se počet důchodců. Poměr mezi důchodem ze sociálního pojištění a příjmem v aktivním období se neustále snižuje. Lidé by proto měli čím dál méně spoléhat na pomoc státu a začít se starat o úroveň příjmů v důchodu sami – zbývá pouze zvolit k tomuto účelu vhodný produkt.

Téma „Možnosti soukromého zabezpečení na stáří v České republice a vybraných státech Evropské unie“ jsem si vybrala z důvodu, že snad téměř každý člověk si v aktivním období uzavírá nějaký druh pojištění či připojištění – ať už na určitá rizika nebo právě pro období penze. Pro mne i ostatní ekonomicky aktivní občany je proto nutné mít přehled o existujících možnostech ukládání finančních prostředků na důchod a zároveň o současné důchodové situaci v České republice (jakožto i ve vybraných státech EU pro možnost srovnání) a chystaných změnách v důchodovém systému.

Jako stěžejní body této práce jsem proto zvolila analýzu důchodového systému České republiky, existující varianty soukromého zabezpečení na stáří, důchodový systém ve vybraných evropských zemích a následné porovnání rozdílů mezi ČR a zeměmi EU, spojené s návrhem změn pro náš systém. Diplomová práce tak bude rozdělena do čtyř hlavních částí.

V první části nejprve obecně rozeberu pilíře důchodového systému a následně poté současný český důchodový systém včetně pilířů v něm používaných a problémů, jež v této

souvislosti v současnosti řeší česká vláda. Zmíním se také o návrzích jednotlivých politických stran na důchodovou reformu.

Druhá část bude pojednávat o produktech, jež mohou čeští občané zvolit jako variantu zabezpečení na stáří. Budu se zde věnovat především charakteristice životního pojištění, penzijního připojištění, ale i dalších variant ukládání financí, jejich případným daňovým úlevám, druhům vyplácených dávek, legislativní úpravě, výhodám či nevýhodám rozebíraných produktů apod.

Charakteristiky důchodových systémů vybraných zemí Evropské unie budou náplní předposlední kapitoly této práce. Jelikož důchodové systémy evropských států lze obecně rozdělit dle jejich zakladatelů či místa vzniku do tří modelů: "bismarckovský", "beveridgovský" a "skandinávský", vybrala jsem si pro svou analýzu hlavní představitele těchto důchodových systémů - Německo, Velkou Británii a Švédsko. Vzhledem k podobnosti původního důchodového systému s Českou republikou jsem pro charakterizování důchodových pilířů zvolila navíc i naši sousední zemi – Slovensko. Úkolem této kapitoly je popsat důchodové systémy používané v těchto státech, povinné a dobrovolné pilíře, nárok občanů na důchod a s tím spojené povinnosti.

Na základě tohoto rozboru bych se poté v poslední části diplomové práce pokusila zachytit hlavní rozdíly mezi popisovanými zahraničními důchodovými systémy a důchodovým systémem v České republice (respektive rozdíly v jednotlivých pilířích), jakožto i zhodnotit, který z popsáných systémů by bylo možné v našich podmínkách použít, případně které jeho myšlenky by mohly sloužit jako inspirace pro českou důchodovou reformu. Součástí této závěrečné kapitoly bude i vlastní návrh případných změn nejen v celkovém českém důchodovém systému, ale i postřehy či připomínky k soukromým produktům zabezpečení na stáří.

2. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 TROJPILÍŘOVÝ SYSTÉM FINANCOVÁNÍ

‘V zemích Evropské unie obecně existuje tzv. trojpilířový systém financování sociálního zabezpečení. Tento trojpilířový (též tripartitní) systém vznikl již v dobách Otto von Bismarcka a do značné míry se - s nejrůznějšími relacemi všech pilířů – uplatňuje dodnes.

Mezi tyto tři pilíře patří:

1. pilíř státní (veřejné) důchodové pojištění (nazývaný také termínem „PAYG“ – pay as you go)
2. pilíř zaměstnanecký princip – penzijní připojištění
3. pilíř individuální pojištění a spoření – dobrovolný princip

Jejich podstatu lze vymežit takto:

1. pilíř: Od roku 1996, kdy v České republice nabyl účinnosti zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, je stanovena povinnost všech ekonomicky aktivních obyvatel (zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných) hradit příspěvky na důchodové pojištění. Příspěvky jsou odváděny do státního rozpočtu a spravovány státem. Jedná se o průběžné financování, které je založeno na solidaritě mezi generacemi: příspěvky vybrané od ekonomicky aktivního obyvatelstva, jsou ihned vypláceny formou starobních důchodů (odtud volný překlad termínu „PAYG“). Mechanismu tohoto pilíře v zásadě využívá veškerá populace. Výplata dávek je státem garantována.

2. pilíř: Na základě zákona hradí zaměstnavatel dobrovolně nebo povinně příspěvky za své zaměstnance do doplňkového systému kolektivního pojištění, organizovaného buď v podnicích pro vlastní zaměstnance nebo ve skupinách sdružujících různé profese. Jedná se tedy o režimy vyplývající z kolektivního ujednání nebo z pracovní smlouvy.

3. pilíř: Tento doplňkový dobrovolný zdroj pojistné ochrany vychází ze soukromé iniciativy občana na základě komerčního principu (tzn. uzavření smlouvy o životním nebo

důchodovém pojištění u komerční pojišťovny, penzijního připojištění u penzijního fondu, apod.).

2.1.1 Pilíře v České republice

Český důchodový systém tvoří v současné době dva pilíře, a to základní povinný, dávkově definovaný, průběžně financovaný 1. pilíř a doplňkový dobrovolný 3. pilíř tvořený penzijním připojištěním se státním příspěvkem a soukromým životním pojištěním (bude rozebrán v kapitole 3). Druhý pilíř, tj. zaměstnavatelské penzijní systémy, obvyklý v členských zemích EU, u nás ve své základní podobě neexistuje. Avšak vzhledem k tomu, že na soukromé životní pojištění a penzijní připojištění přispívají také zaměstnavatelé, lze z tohoto pohledu zmínit i pilíř tento.'[6] [18]

První pilíř je financován z příspěvků ekonomicky aktivních obyvatel na důchodové pojištění, které je součástí pojistného na sociální pojištění. Poplatníky pojistného jsou organizace, zaměstnanci, OSVČ a osoby, které se účastní dobrovolně. Tabulka 1 ukazuje přehled sazeb pojistného dle poplatníků a dle oblastí sociálního pojištění.

Tabulka 1: Sazby pojistného v %

	Organizace a malé organizace	Zaměstnanci	OSVČ
Pojistné celkem	26	8	29,6
- nemocenské	3,3	1,1	(4,4)*
- důchodové	21,5	6,5	28
- politika zaměstnanosti	1,2	0,4	1,6

* pokud se OSVČ dobrovolně účastní nemocenského pojištění

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení

‘Z prvního pilíře jsou poskytovány důchody starobní, invalidní (plně invalidní a částečně invalidní) a pozůstalostní (vdovské, vdovecké a sirotčí). Pilíř je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce.

Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod.

Základním hmotněprávním předpisem, který upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Důchod se skládá ze dvou složek, a to:

- ze základní výměry (stanovené pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků) a
- z procentní výměry

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů).’[20]

2.2 PROBLÉMY ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU

Důchodový systém v České republice se opírá především o státní důchodové pojištění založeném na mezigenerační solidaritě ekonomicky aktivního obyvatelstva s generací důchodců. Nejen u nás, ale i v ostatních zemích Evropské unie, se však státní důchodový systém dostává do neudržitelného stavu, způsobeného především nepříznivým demografickým vývojem. Populace v celé Evropě stárne a Česká republika ze všech národů nejrychleji. Počet osob v produktivním věku klesá a naopak díky kvalitnějšímu způsobu života a kvalitnější lékařské péči vzrůstá počet obyvatel ve věku důchodovém. Hlavní problém spočívá v tom, že 1. pilíř důchodového pojištění je nedostatečně připraven na očekávané rychlé stárnutí české populace, s kterým přímo souvisí problém finanční udržitelnosti systému. Tím, že přibývá obyvatel v důchodovém věku, dochází k poklesu počtu lidí, kteří svými odvody do státního rozpočtu na důchody penzistům vydělávají. Současný systém mezigenerační solidarity sice v budoucnu asi ještě bude fungovat, ale rozhodně ve výrazně menší míře než nyní. Největší problémy s množstvím lidí v postproduktivním věku budeme pociťovat především kolem roku 2050, kdy občanů nad 65 let bude podle odhadů demografického vývoje přes 3,5 mil.

Předpokládá se, že ve státním rozpočtu nebude za několik desítek let kvůli stárnoucí populaci dostatek peněz k tomu, aby byl starým lidem zachován přibližně stejný životní standard, jaký mají v současné době. Z tohoto důvodu je penzijní reforma nevyhnutelná a čím dříve se k ní přistoupí, tím lépe. Nejvíce na změny doplatí lidé, kteří jsou dnes na počátku své pracovní kariéry. Budou totiž ještě řadu let ze svého platu dotovat penzisty, sami se ale velkých výplat v důchodu nedočkají. V budoucnu bude fungovat odlišný důchodový systém, který více než na mezigenerační solidaritu bude klást důraz na osobní odpovědnost každého pracovníka. Důchod občanů v budoucnosti tedy bude záviset na tom, kolik si člověk během produktivní éry svého života našetří.

Tabulka 2: Poměry vypláceného důchodu k výši mezd v letech 1993 - 2004

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	5904	7004	8307	9825	10802	11801	12797	13614	14793	15866	16920	18035
Průměrná měsíční výše důchodu	Kč	2 734	3 059	3 578	4 213	4 840	5 367	5 724	5 962	6 352	6 830	7 071	7 256
Průměrná čistá měsíční mzda	Kč	4682	5484	6446	7654	8436	9228	10033	10660	11583	12432	13212	14049
Důchod / hrubá mzda	%	46,3	43,7	43,1	42,9	44,8	45,5	44,7	43,8	42,9	43,0	41,8	40,2
Důchod / čistá mzda	%	58,4	55,8	55,5	55,0	57,4	58,2	57,1	55,9	54,8	54,9	53,5	51,6

Datum poslední aktualizace 13.9.2005

Zdroj: MPSV, ČSÚ

Mladí lidé v České republice se však do spoření na důchod příliš nehrnou. Občané zřejmě stále čekají na reformu důchodového systému a doufají, že se o ně stát postará. Vše ovšem nasvědčuje tomu, že stát se starat nebude. Ani prognózy, že za padesát let bude na penzi jednoho důchodce vydělávat pouze jeden pracující zaměstnanec místo nynějších dvou, nemotivují populaci k většímu spoření.

U soukromého spoření na důchod v České republice přetrvávají dva hlavní problémy. Především si lidé na lepší stáří ukládají málo peněz. Problémem také je, že na rozdíl od

ekonomicky vyspělých států u nás na důchody myslí nejméně právě mladí lidé. Nejvíce si totiž spoří padesátníci.

2.3 REFORMY ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU

2.3.1 Reformy v minulosti

Současné uspořádání českého důchodového systému začalo vznikat v devadesátých letech minulého století. V této době byly vládou postupně přijímány dílčí reformní kroky:

1990 - odstranění diskriminace OSVČ

1991 - organizační sjednocení nemocenského pojištění s důchodovým pojištěním v rámci České správy sociálního zabezpečení

1992 - zrušení preferencí v důchodovém systému (všichni ekonomicky aktivní občané získávají nároky na důchody podle jednotlivých podmínek)

1993 - zavedení pojistného jako zvláštní platby mimo daňový systém

1994 - přijetí zákona 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem

Dílčí reformní kroky byly završeny v roce 1995 přijetím nového zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Hlavním cílem bylo restrukturalizovat dávkový systém tak, aby i přes nepříznivý demografický vývoj nebylo nutno v budoucnu zvyšovat odvody ekonomicky aktivních osob, zvyšovat podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu a aby u vyplácených důchodů byla možná větší vazba na mzdový a cenový vývoj. Od roku 1996 je tak systém základního důchodového pojištění založen na již výše zmíněných principech.

2.3.2 Nutnost reformy v budoucnu

Podle odborníků vede současný systém ke vzniku deficitů, míra přerozdělení je příliš vysoká a lidé v důchodovém věku nejsou motivováni k setrvání na trhu práce. Již dlouhou

dobu se proto mluví o nutné reformě důchodového systému. Na jaře roku 2004 se předsedové parlamentních politických stran dohodli, že se pokusí hledat řešení důchodové reformy společně. Byl ustanoven tzv. Tým expertů, složený ze zástupců politických stran, Ministerstva financí, Ministerstva práce a sociálních věcí a Úřadu vlády, jehož úkolem bylo vypracování, analýza a porovnání různých variant důchodové reformy v ČR za použití předem definovaných vstupních podmínek a vyhodnocovacích kritérií.

Vzhledem k tomu, že k účinnosti veškerých opatření dojde až s určitým zpožděním, měla by být důchodová reforma provedena co nejdříve. Vedle včasnosti záleží také na komplexnosti reformy. Podle expertů nestačí pouze navýšit příjmy. Výdaje na důchody činí již dnes zhruba 8 procent HDP. Reforma by se proto měla zabývat především výdajovou stranou systému, a to zejména prostřednictvím navyšování věku pro odchod do důchodu. Kromě povinných státních odvodů doporučují odborníci zavést spoření do fondů (ať už povinné či dobrovolné), čímž se celý systém diverzifikuje. Ke všem těmto opatřením je však nutný dobře fungující trh práce. Reforma by se měla týkat také nestarobních důchodů. Ty totiž představují zhruba třetinu všech peněz, které jsou na důchodech vypláceny.

2.3.3 Navyšování důchodového věku

Postupné zvyšování důchodového věku začalo již v roce 1996 na základě zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, podle něhož měl být důchodový věk v období po 31. 12. 2006 u mužů 62 let a u žen 57 až 61 let podle počtu vychovaných dětí.

Od 1. 1. 2004 ale nabyla účinnosti další novela tohoto zákona (č. 425/2003 Sb.), která zvyšování věku pro odchod do starobního důchodu prodloužila - postupné zvyšování tak bude pokračovat stejným tempem i po 31. 12. 2006. V budoucnu by tedy měli do důchodu odcházet muži a bezdětné ženy v 63 letech a ostatní ženy podle počtu vychovaných dětí v 59 až 62 letech.

Podle novely se důchodový věk mužů, kteří dosáhnou 60 let věku v období od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2012, stanoví tak, že se ke kalendářnímu měsíci, ve kterém muž dosáhl tohoto

věku, přičítají dva kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok za dobu po 31. prosinci 1995 do dne dosažení uvedené věkové hranice (tj. 60 let).

Důchodový věk žen, které dosáhnou v období od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2012 věku 53 až 57 let (podle počtu vychovaných dětí) se stanoví obdobně jako u mužů, pouze se ke kalendářnímu měsíci, ve kterém žena dosáhla tohoto věku, přičítají čtyři kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok za dobu po 31. prosinci 1995 do dne dosažení uvedené věkové hranice (tj. 53 až 57 let).

Pevná věková hranice odchodu do starobního důchodu bude platit pro muže až od roku 2016 a pro ženy (bez ohledu na počet vychovaných dětí) až od roku 2019.

Tabulka 3: Důchodový věk podle roku narození

rok narození	muž	žena s počtem dětí				
		0	1	2	3 nebo 4	5 a více
1935	60r	57r	56r	55r	54r	53r
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r	63r	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r	63r	62r	61r	59r+8m	58r+4m
1959	63r	63r	62r	61r	60r	58r+8m
1960 a později	63r	63r	62r	61r	60r	59r

Zdroj: MPSV

Tabulka 3 znázorňuje věk odchodu do důchodu podle roku narození, pohlaví a v případě žen dle počtu porozených dětí.

2.3.4 Návrhy reforem jednotlivých politických stran

V této části bych se ráda zmínila o zjednodušených variantách návrhů některých politických stran, které byly předloženy zmiňované skupině expertů.

‘1) ČSSD – systém pomyslných individuálních fondů (NDC - Notional Defined Contribution System)

Podstatou této reformy je postupný přechod od průběžného financování na nový systém individuálních účtů, kde by každý člověk měl přehled o odvedených částkách. Se startem reformy počítá strana (stejně jako ostatní) v roce 2007, s předpokládaným přechodem na nový systém od roku 2009. Období transformace by mělo trvat až do roku 2040, kdy bude pro výpočet důchodu použit už jen NDC systém (systém sociálního pojištění s individuálními účty důchodových nároků jednotlivých pojištěnců). Pojistná sazba by měla činit 21% hrubé mzdy odváděné na starobní důchody a 7 % na důchody nestarobní. Minimální důchod by měl podle ČSSD činit 1,2 násobek životního minima (s průběžnou valorizací dle inflace a růstu průměrné mzdy) a od roku 2040 potom 1,1 násobek.

Náhradový poměr je stanoven na 45 % hrubé mzdy, důchodový věk 65 let (s možností odchodu do důchodu od 62 let).

2) ODS – „rovný důchod“

Přířem důchodové reformy této strany je tzv. rovný důchod. Renta vyplácená státem by měla činit 20% průměrné hrubé mzdy. Zavedení tohoto systému by mělo snížit odvody, plynoucí do stávajícího průběžného systému. Dále se sníží váha státního důchodového zabezpečení. Pokles podílu státu otevře možnost většího podílu soukromého zabezpečení. Tato reforma je však jen těžko představitelná bez propracovaného dozoru nad pojišťovacími a penzijními ústavy. Stěží si lze představit důchodce, kteří vlivem

zkrachování či vytunelování pojišťovny nebo penzijního fondu přijdou o úspory, jak žijí z rovného důchodu.

Náhradový poměr dle návrhu ODS by měl činit 20 – 30 % průměrné mzdy, důchodový věk 65 let.

3) KDU-ČSL –dobrovolné vyvázání (tzv. opt-out)

Návrh vládních křesťanských demokratů nabízí občanovi možnost volby mezi nynějším státním penzijním systémem nebo převedením části odváděných peněz do soukromého sektoru, kde využije některou z možností zabezpečení se na stáří v podobě různých druhů penzijních připojištění.

Pojistná sazba činí 28 % a po vyvázání se je odstupňována pro různé generace; důchodový věk 65 let, pojistné 28 % (8 % do soukromé finanční sféry, 20 % do průběžně financovaného systému).

4) KSČM – parametrická optimalizace

KSČM navrhuje zachování současného důchodového systému s provedením některých parametrických změn s tím, že kapitálové spoření by se mělo uplatnit i nadále pouze v doplňkových důchodových systémech. S dalším zvyšováním důchodového věku KSČM počítá pouze v krajním případě a za maximální hranici považuje 65 let. Dále požaduje odstranění zvýhodnění OSVČ a doporučuje zdaňování celého vyměřovacího základu (100 %) OSVČ.

Začátek reformy – 2007, náhradový poměr zůstává zachován (zhruba na úrovni 40 %), pojistné by od roku 2012 činilo 29,6 %.

5) US-DEU – „kombinovaný systém“

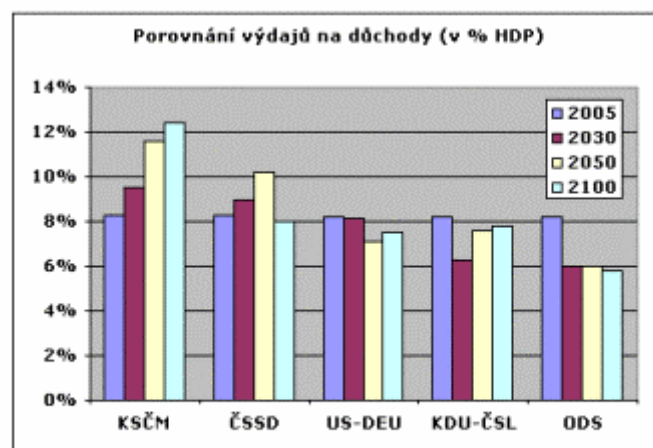
Základní myšlenkou reformy je snížení váhy průběžného systému a zvýšení váhy individuálního spoření (fondového systému). Při radikálních úpravách průběžného systému by systém měl fungovat jako dominantní část důchodového pojištění do roku 2050. Navržená reforma je založena na postupném zvyšování věku odchodu do důchodu, na

postupném snižování náhradového poměru u nových důchodců a na zvyšování úrovně individuálního spoření.

Pojistné činí 28 %, náhradový poměr 40 % průměrné hrubé mzdy, důchodový věk 65 let.'[18] [19] [20]

Ideální systém podle týmu expertů neexistuje. Každý návrh má svá pro a proti a lze je srovnávat podle různých kritérií. Prvním pozitivním náznakem je shoda všech stran na termínu zahájení důchodové reformy, jenž byl stanoven na 1.ledna 2007. Většina stran (ČSSD, KDU-ČSL, KSČM) předpokládá postupné zvyšování hranice pro odchod do důchodu na 65 let. ODS a US-DEU hlasují pro vyšší hranici - 67 let, přičemž ODS v dlouhodobém horizontu připouští až 71 let. Výdaje na důchody jsou nejvyšší v návrhu KSČM, výrazné snížení výdajů neplánují ani sociální demokraté.

Graf 1: Porovnání výdajů na důchody dle návrhů jednotlivých politických stran

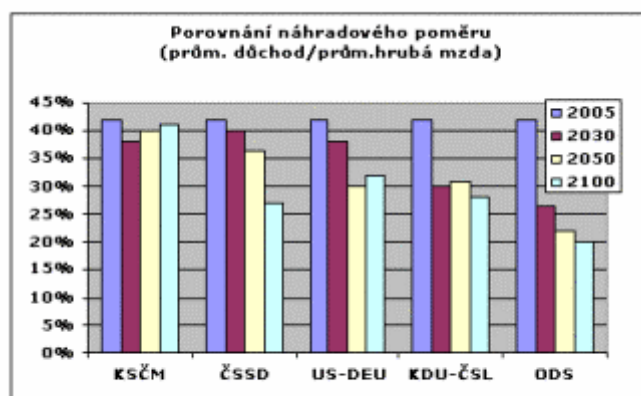

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu,
www.reformaduchodu.cz

Jak je patrné z výše vyobrazeného grafu, odlišný názor na výši důchodových výdajů mají US-DEU, KDU-ČSL a zejména ODS, jejichž návrhy obsahují snižování výdajů pod současnou úroveň, což by ovšem znamenalo nižší státem garantované důchody a nutnost soukromého spoření. Tuto situaci potvrzuje i druhý graf, ve kterém je srovnán náhradový

poměr, tzn. poměr průměrného důchodu a průměrné hrubé mzdy. Tento poměr (který uvažuje pouze státem garantované důchody) je proto nejnižší právě u ODS.

Graf 2: Porovnání náhradového poměru dle jednotlivých politických stran

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu,
www.reformaduchodu.cz

3. VARIANTY ZABEZPEČENÍ NA STÁŘÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Lidé, kteří si uvědomují vážnost důchodové situace u nás, nechtějí se spoléhat na státní důchody a není jim lhostejná jejich budoucnost, by si měli odkládat peníze do některého z doplňkových důchodových produktů, nabízených na našem trhu. Podle závěrečné zprávy výkonného týmu by každý občan měl již od samého vstupu na pracovní trh vědět, jaké má podmínky a možnosti pro zajištění se na stáří. Zabezpečení na stáří nelze dosáhnout během několika let před odchodem do důchodu, ale je nutné se na něj soustavně připravovat v průběhu celé aktivní kariéry. Existují různé produkty různých institucí a každý z nich nám nabízí něco jiného. Mezi základní produkty sloužící k zajištění na stáří můžeme zařadit penzijní připojištění a životní pojištění. Některé pojišťovny ovšem nabízejí i důchodové pojištění. Občané by při výběru spořicích variant měli nejdříve sáhnout po státem dotovaných či jinak zvýhodněných produktech. Mezi ně se řadí kapitálové životní pojištění, penzijní připojištění a stavební spoření. Protože stát podporuje nejen penzijní spoření, ale i životní pojištění, vyplatí se minimálně tyto dva produkty zkombinovat. Současně je určitě rozumné držet se těchto produktů i do budoucna, protože podpora ze strany státu by měla výrazně posílit. V případě dostatku finančních zdrojů je vhodné přidat i krátkodobější spoření stavební, které stát dotuje přímo. Všechny tři způsoby spoření jsou spojené jak s výhodami, tak i nevýhodami. Při volbě způsobu spoření by lidé měli postupovat velmi uvážlivě a všímat si především negativních stránek jednotlivých spořicích variant. Před samotným zvolením vlastní investice je třeba si nejprve uvědomit, jaké zhodnocení chci, případně potřebuji, jestli na to mám v současnosti dostatek kapitálu, abych nemusela podstupovat zbytečně vysoké riziko, nebo toto riziko naopak podstoupit musím, abych se vyhnula v budoucnu riziku ještě většímu.

3.1 ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ

‘Moderní životní pojištění je vlastně souhrnem několika pojistných odvětví a většího počtu druhů pojištění, která v různé míře a podobě kombinují dvě základní životní rizika: riziko smrti a riziko dožití, případně ještě obsahují další neživotní rizika, například riziko úrazu, invalidity či nemoci.’ [6]

„Životní pojištění lze dělit dle mnoha různých hledisek a kritérií. Nejúčelnější je rozdělit jej do dvou základních kategorií:

- rizikové pojištění
- rezervotvorné pojištění

První z nich - rizikové životní pojištění - je životní pojištění bez spořicí složky, u kterého nedochází k žádné akumulaci kapitálu, a proto není daňově zvýhodněno. Princip tohoto typu pojištění je velmi jednoduchý. Pojistník jen platí pojistné, a pokud dojde k pojistné události, kterou je v tomto případě smrt, dostane od pojišťovny částku, na kterou má podle smlouvy nárok. Jestliže se mu však nic nestane, nedostane po ukončení smlouvy vůbec nic.“¹⁾

Rizikové životní pojištění však nezahrnuje pojistnou ochranu pro případ dožití a tím i tvorbu dlouhodobé finanční rezervy, která je podmínkou produktu vhodného pro zabezpečení na stáří. Pro tyto účely je tak v případě životního pojištění možno použít jediné rezervotvorné pojištění.

„Pojištění rezervotvorné neboli životní pojištění se spořicí složkou je v podstatě kombinace pojištění se spořením. Část ze zaplacených peněz se akumuluje, pojišťovna je zhodnocuje a v okamžiku, kdy smlouva končí, na rozdíl od předchozí varianty, je nám takto vzniklá suma peněz vyplacena. Protože zde dochází k vytváření finančních rezerv, podléhá toto pojištění při splnění zákonných podmínek daňovému zvýhodnění.“¹⁾

Pojistné produkty při nichž se vytváří pojistná rezerva, objevující se v současnosti na pojišťovacím trhu, poskytují různou úroveň pojistné ochrany a lze je rozdělit do několika skupin:

- kapitálové ŽP – krytí smrti, spoření rezervy, jednorázová výplata
- důchodové ŽP – krytí smrti, spoření rezervy, vyplácení pravidelného důchodu
- investiční ŽP – krytí smrti, tvorba rezervy investicemi do fondů

¹⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 11 - 12

3.1.1 Kapitálové životní pojištění

„Smíšené pojištění pro případ dožití a smrti, případně pojištění pro případ dožití se v produktech pojišťoven vyskytují obvykle pod názvem kapitálové životní pojištění. Toto pojištění kombinuje obě dvě základní životní rizika – poskytuje zabezpečení pro případ smrti, ale i v případě dožití. Na rozdíl od rizikového životního pojištění, které zaručí výplatu pojistné částky pouze v případě, že nastane pojistná událost, má kapitálové životní pojištění také spořicí složku. To znamená, že část klientem zaplacených peněz se akumuluje a pojišťovna je zhodnocuje dle stanovené technické úrokové míry. V okamžiku, kdy je smlouva řádně ukončena, to jest po uplynutí pojistné doby, je pojistná částka zvýšena o podíl na zisku společnosti, jehož výše je závislá na kvalitě hospodaření pojišťovny, a poté vyplacena pojištěnému. V případě smrti pojištěného je částka vyplacena oprávněné osobě, přičemž v obou případech je možné vybrat si mezi jednorázovým vyrovnáním a vyplácením pravidelného důchodu.

Je tedy zřejmé, že v tomto pojištění má zásadní význam tvorba úspor neboli rezerv pojistného. Proto se lze setkat s tvrzením, že smíšené životní pojištění a také důchodové pojištění jsou v první řadě formou ukládání peněz, tudíž spoření a méně již pojištění. Jedná se však o nedorozumění, protože zásadní úloha spoření není v rozporu s principem pojištění. Pojištěním je zde zabezpečeno splnění programu spoření. Smíšené životní pojištění svou konstrukcí umožňuje nejen pořízení nákladných předmětů do domácnosti, ale i zabezpečení pojištěného ve stáří, které přitom není ničím jiným než opakovaným dožitím. Ve vztahu ke smíšenému životnímu pojištění lze zabezpečení ve stáří dosáhnout dvěma způsoby – buď přeměnou pojistné částky v případě dožití na důchod, nebo ještě lepší variantou - koupí odpovídajícího důchodového pojištění za peníze získané jako plnění ze smíšeného životního pojištění. Úspěšnost kapitálového životního pojištění v řadě vyspělých zemí je dána jeho univerzalitou, tedy tím, že kryje obě základní životní rizika a tím, že dokonale vyhovuje psychologii pojistníků a panujícím představám o individuální ekvivalenci, podle níž by se mělo dosáhnout rovnováhy mezi zaplaceným pojistným a plněním u jednotlivých osob. Široká využitelnost kapitálového životního pojištění i při měnících se podmínkách v rodině a domácnosti je považována za jeho velké pozitivum.

Smlouvu o kapitálovém životním pojištění je nejčastěji možné uzavřít ve věku od 18 let, ale výjimkou není ani 15 let. Nejkratší doba, na kterou se pojištění dá sjednat, začíná od jednoho roku a ukončena může být až ve věku 80 let. Velmi často bývá toto pojištění využito jako záruka pro zaplacení úvěru či hypotéky v případě smrti příjemce úvěru. V tom případě je pojištění vinkulováno ve prospěch instituce nebo věřitele, který úvěr poskytl.“²⁾

Nevýhodou kapitálového životního pojištění je fakt, že kvůli zabezpečení schopnosti pojišťoven hradit včas své závazky k pojištěným a vzhledem k bezpečnosti investic pojišťoven, jsou způsoby investování pojistného přísně regulovány právními předpisy. Aby byly pojišťovny finančně stabilní, musí na základě zákona o pojišťovnictví investovat peníze z pojistného nejvíce do termínovaných vkladů a dluhopisů, jenž však poskytují relativně nízké výnosy. Výhodou je naopak garance výplaty určité částky na konci doby pojištění, čímž představuje kapitálové pojištění jistou formu ukládání peněz. Pojišťovna totiž pojištěnému vyplácí rovněž určité podíly z výnosů. Tyto prostředky z pojistného (po odečtení nákladů pojišťovny) musí být investovány velmi bezpečně a jsou zpravidla vyšší než běžné úroky u spořicíh účtů či termínovaných vkladů u bank.

„Kapitálové životní pojištění má řadu variant. Je například možné pojistit se pro případ smrti na stejnou částku, jaká bude vyplacena při dožití, nebo je možné sjednat pro případ smrti pojistnou částku vyšší, například až trojnásobek pojistné částky při dožití. Existují však i kapitálová pojištění, u kterých je kladen vyšší důraz na dosažení co nejvyšší částky při dožití a v případě úmrtí je vyplacena pouze do té doby akumulovaná rezerva. Častěji je však obvyklé, že pojišťovna ručí pro případ smrti od počátku pojištění ve výši sjednané pojistné částky a vyplatí tuto pojistnou částku v případě smrti pojištěného, ať již k úmrtí dojde kdykoliv po počátku pojištění. Je také nabízeno pojištění s dvojitou výplatou pojistné částky, a to v případě úmrtí pojištěného jednak po jeho smrti a pak znovu v době smlouveného konce pojištění. Při první výplatě dostane obmyšlený samozřejmě pouze část pojistné částky a při ukončení pojištění obdrží zbytek.“²⁾

²⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 13 - 14

3.1.2 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je někdy uváděno jako zvláštní typ pojištění, jedná se však o kapitálové životní pojištění pouze s určitými zvláštnostmi v pojistném plnění. U kapitálového životního pojištění dochází většinou k jednorázové výplatě pojistného plnění, kdežto u důchodového pojištění při dožití se sjednaného věku dochází obvykle k výplatě pravidelných důchodových splátek (v podobě výplaty ve zvolených periodách nebo formou výplaty po stanovený počet let). Toto pojištění však umožňuje pojištěnému i volbu jednorázové výplaty. Důchodové pojištění je konkurentem penzijního připojištění. Na rozdíl od penzijního připojištění je důchodové pojištění založeno na dávkově definovaném principu. To znamená, že v okamžiku sjednání tohoto pojištění je klientovi známa výše důchodu, která mu bude vyplácena. Navíc je mu obvykle zaručeno určité zhodnocení vložených prostředků, které je určeno konkrétní vyšší technické úrokové míry. Pojistné se opět dělí na složku rizikovou a spořicí. Zhodnocována je jen spořicí složka (ta část pojistného, která je určena na spoření).

Důchodové pojištění nabízí také širší ochranu v případě plné invalidity, a to nejen zproštění od placení pojistného, ale i možnost sjednání dočasného důchodu, který je vyplácen po celou dobu plné invalidity až do dosažení důchodového věku, kdy pojišťovna začne vyplácet sjednaný základní důchod.

„Vzhledem k tomu, že se však jedná o pojištění pro případ dožití, je jeho nevýhodou, že se orientuje výhradně na zabezpečení tvorby úspor, ale neposkytuje pojistnou ochranu, takže v případě nedožití se sjednaného konce pojištění zaplacené pojistné propadá. Pojišťovna si sice z pojistného strhává jen malou část na pokrytí nákladů a svého zisku, i přesto je pro klienty většinou výhodnější soukromě spořit s jinými finančními produkty. Důchodové pojištění se stává atraktivním spořicí produktem pouze v případě příspěvku zaměstnavatele a splnění podmínek pro možnost daňového odpočtu.

Většina pojišťoven pojištění pro případ dožití v jeho základní podobě vůbec nenabízí. Pojištění pro případ dožití musí být kombinováno s jinými druhy pojištění. Jednou z „modifikací“ je vrácení zaplaceného pojistného v případě smrti pojištěného – jakési

doplnění o pojištění pro případ smrti s pojistnou částkou ve výši doposud zaplaceného běžného pojistného. Dalšími modifikacemi jsou např.:

- výplata odbytného v případě smrti pojištěného
- výplata pojistné částky v termínu ukončení pojištění i v případě smrti pojištěného se zproštěním od placení pojistného
- výplata doživotního důchodu v případě tzv. opakovaného dožití

Komplexnějším produktem je pak důchodové pojištění s připojištěním dočasného důchodu pro pozůstalé, který slouží pro zajištění příjmů pozůstalých v případě smrti pojištěného, a to až už k úmrtí dojde v době placení pojistného nebo již v době výplaty základního důchodu. Důchod pro pozůstalé může být vyplacen buď souhrnně nebo formou jednotlivých pozůstalostních důchodů.“³⁾

Doposud bylo zmiňováno pouze individuální důchodové pojištění. Mezi další varianty však patří také skupinové důchodové pojištění, využívané především zaměstnavateli jako zabezpečení určitého základního standardu pojištění zaměstnanců, kdy pojistné odvádí firma pojišťovně najednou včetně případného inkasa části pojistného od pojištěných. Pro uzavření takové pojistné smlouvy není třeba souhlasu pojištěných. Výhodou skupinového pojištění je poskytnutí slevy oproti pojistnému za individuální důchodové pojištění a jednodušší zkoumání zdravotního stavu, kdy je obvykle stanoven určitý limit bez individuálního zkoumání zdravotního stavu.

3.1.3 Investiční životní pojištění

„Smysl investičního životního pojištění je stejný jako smysl klasického kapitálového životního pojištění. Jedná se o spojení pojistné ochrany se spořením, v případě investičního pojištění navíc s investováním. Produkt je určen osobám s pojistným zájmem, které by ve stejném čase, v němž uzavírají pojištění, zároveň případně investovali do některého z široké nabídky otevřených podílových fondů, a to dlouhodobě. Investiční životní pojištění jim toto umožní v rámci jednoho finančního produktu. Pojistit se je možné pro

³⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 15 - 16

případ smrti, úrazu, závažného onemocnění, invalidity. Pojistit lze také úvěr pro případ neschopnosti splácet a denní dávku pro případ pracovní neschopnosti.

U investičního životního pojištění platí pojistník vyšší pojistné než je potřeba k pokrytí pojištěných rizik. Celkové placené pojistné je rozděleno na složku rizikovou a spořicí. Riziková část se spotřebuje na jednotlivá pojištění a připojištění a přebytečná část pojistného (složka spořicí) se ukládá do některého z jím zvolených podílových fondů a tam se dlouhodobě zhodnocuje. Pojistník může investici rozdělit do několika nabízených fondů a také své portfolio v čase přelévat mezi jednotlivými fondy. Jednotlivé typy fondů jsou spojeny s jiným potenciálním výnosem a tím pádem také rizikem. Investor si může zvolit poměr rizika a výnosu podle svých potřeb. Při sjednávání pojištění může být stanovena pojistná částka pro případ smrti, pojistná částka pro případ dožití stanovena není, protože výše pojistného plnění zcela závisí na výnosech z investování rezerv pojistného a dalších prostředků, popřípadě na celkovém hospodaření pojišťovny. Pojistné, které se pojistník rozhodne platit, pojišťovny přemění podle aktuálního kurzu na tzv. podílové jednotky a umístí je v jednotlivých fondech podle poměru, který klient určil. Z klientova účtu se pak jednou měsíčně odečítají jednotky na úhradu rizikového pojistného pro jednotlivá krytá rizika a na úhradu poplatků za správu pojištění. O stavu podílových jednotek na účtu jsou klienti pravidelně informováni výpisem. Na konci pojistné doby obdrží pojistník aktuální hodnotu svých podílových jednotek. Může si zvolit formu jednorázové výplaty nebo formu pravidelného důchodu. V případě smrti pojištěné osoby je oprávněným osobám vyplacena sjednaná pojistná částka a aktuální hodnota podílových jednotek.

Kapitálové životní pojištění zhodnocuje vklady všem klientům stejně slíbenou technickou úrokovou mírou plus podíly na případných výnosech. Takové portfolio je hodně konzervativní. Naproti tomu investiční životní pojištění sice neposkytuje žádné zaručené zhodnocení, avšak aktivní investor má zde možnost zhodnotit své vklady lépe. Musí ovšem disponovat základní znalostí fungování finančních trhů. Při nevhodném umístění velké části portfolia může také prodělat.“⁴⁾

⁴⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 18 - 19

Tabulka 4: Srovnání aspektů tradičního životního pojištění a investičního životního pojištění

	Tradiční životní pojištění	Investiční životní pojištění
Investiční riziko	Do výše garantované pojistné částky nese pojišťovna	Nese pojistník
Alokace pojistného	Určena pojišťovnou při respektování zákonných omezení	Určena pojistníkem, možnost alokace pojistného i do velmi riskantních instrumentů
Dávka při úmrtí	Garantovaná pojistná částka a/nebo kapitálová hodnota pojištění	Garantovaná pojistná částka a/nebo aktuální hodnota podílových jednotek
Dávky při dožití	Garantovaná pojistná částka a vytvořené podíly na výnosech	Aktuální hodnota podílových jednotek

Zdroj: iDNES.cz

„V zahraničí se v minulých letech po propadu kapitálového trhu objevil nový typ investičního pojištění, tzv. moderní investiční životní pojištění, které v sobě zahrnuje kapitálovou garanci. Pojištěným zaručuje pojistné plnění minimálně na úrovni objemu nominálních hodnot zaplaceného pojistného, případně reálných hodnot zohledňujících inflaci. V České republice existuje u některých pojišťoven záruka v podobě garantovaných fondů, kdy hodnota fondu nemůže klesnout do záporu.“⁵⁾

V nabídce pojišťoven tak můžeme nalézt produkty zaručující růst investiční hodnoty v určité výši nebo garanci, že prodejní cena podílů nikdy nepoklesne. Jinou garancí nabízenou na našem trhu, je nastavení výše dávky pro případ úmrtí tak, že nezvolí-li klient pojistnou částku pro případ smrti, dostane při úmrtí aktuální hodnotu fondu, vždy však nejméně zaplacené pojistné.

„Investiční fondy, které jsou vytvářeny k ukládání prostředků, jsou spravovány buď pojišťovnou nebo zvláštní investiční společností při úzké spolupráci pojišťovny. Tyto

⁵⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 19

zvláštní investiční fondy se mohou skládat jen z několika druhů finančních investic, např. z akcií, z pevně zúročitelných cenných papírů či z kombinace obou (smíšený fond). Každý takový fond je rozdělen na podíly, které se prodávají a kupují za příslušný kurs. Výnosy fondu se nevyplácejí, ale zvyšuje se o ně hodnota podílových jednotek klientů.“⁶⁾

Výhodou investičního životního pojištění je především jeho výnosnost, která je vyšší než v případě pojištění kapitálového. Pokud si pojištěný nesjedná investiční pojištění pro případ smrti, pojišťovna nestrhává z jeho účtu rizikovou část pojistného a pojištění tak slouží pouze jako spoření, ovšem s právním statutem pojištění. Jelikož však pojišťovna nenese riziko investování pojistného (toto nese pojistník), není zavázána k výplatě pevně sjednané částky po skončení pojištění. Tento fakt je hlavním rozdílem investičního životního pojištění od kapitálového. Investiční pojištění je vhodné pro ty, kteří chtějí spořit do různě zaměřených podílových fondů.

3.1.4 Daňové výhody životního pojištění

„Dne 1. ledna 2001 vstoupila v platnost novela č. 492/2000 zákona o daních z příjmů, v níž byla uzákoněna možnost odpočtu placeného pojistného ze základu daně z příjmů. Stát tímto nepodporuje životní pojištění jako takové, ale spíše ty produkty životního pojištění, které mají charakter spoření na stáří a mohou doplnit státní důchodové pojištění. Z daní nelze odečítat částku na úrazové pojištění, na pojištění závažných onemocnění, či pojištění zproštění od placení, i když tato připojištění zpravidla bývají součástí pojistné smlouvy na životní pojištění.

Dle Zákona o daních z příjmů č. 586/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů je v § 6, odst. 9, písm. w) uvedeno, že od daně jsou osvobozeny *„částky pojistného, které hradí zaměstnavatel pojišťovně za zaměstnance na jeho pojištění pro případ dožití nebo pro případ smrti nebo dožití nebo na důchodové pojištění, a to i při sjednání dřívějšího plnění v případě vzniku nároku na starobní důchod nebo plný invalidní důchod, nebo v případě,*

⁶⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 20

stane-li se zaměstnanec plně invalidním podle zákona o důchodovém pojištění, nebo v případě smrti (dále jen "soukromé životní pojištění"), na základě pojistné smlouvy uzavřené mezi zaměstnancem jako pojistníkem a pojišťovnou, ...“.

V usnesení Parlamentu č. 47/2004 ze dne 14. ledna 2004 došlo ke změně § 15 odstavce 13 zákona o daních z příjmu tak, že u některých pojistných smluv lze odečíst pojistné při splnění ještě dalšího předpokladu, a to: „...u pojistné smlouvy s pevně sjednanou pojistnou částkou pro případ dožití, navíc za předpokladu, že splňuje podmínku minimální pojistné částky. Minimální pojistná částka se stanoví pro tyto pojistné smlouvy s pojistnou dobou od 5 do 15 let včetně na 40 000 Kč a pro pojistné smlouvy s pojistnou dobou nad 15 let na 70 000 Kč. U důchodového pojištění se za minimální pojistnou částku považuje odpovídající jednorázové plnění při dožití. Jednorázově zaplacené pojistné se poměrně rozpočítá na zdaňovací období podle délky trvání pojištění s přesností na dny...“.

Tímto zákonem se navíc doplňuje v § 15 odstavec 15, který zní: "Na pojistné smlouvy, které nesplňují podmínku minimální pojistné částky (§ 15 odst. 13), u kterých mohl poplatník uplatňovat daňový odpočet, nelze od data účinnosti novely tohoto zákona uplatňovat daňový odpočet a pojišťovny na takové pojistné smlouvy nebudou pojistníkům zasílat potvrzení o pojistném zaplaceném poplatníkem na soukromé životní pojištění na uplynulé zdaňovací období.".“⁷⁾

„Kromě minimální pojistné částky musí být pro možnost daňového odpočtu splněny ještě tyto podmínky:

- poplatník má uzavřenou smlouvu s pojišťovnou na soukromé životní pojištění s charakterem spoření na stáří, kde je pojistné placeno za pojištění pro případ dožití nebo pro případ smrti či dožití nebo na důchodové pojištění
- výplata pojistného plnění musí být ve smlouvě sjednána až po 60 měsících od jejího uzavření (tzn. smlouva musí být uzavřena minimálně na 5 let)
- výplata plnění musí současně proběhnout nejdříve v kalendářním roce, v jehož průběhu dosáhne poplatník věku 60 let“⁷⁾

⁷⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 30 – 31

Je-li poplatníkem fyzická osoba, může si od základu daně odečíst zaplacené pojistné na zdaňovací období v maximální výši 12 000 Kč a to i v případě, že má uzavřeno více smluv s více pojišťovnami.“

Tabulka 5: Roční úspora na dani z příjmu fyzických osob

Měsíční pojistné v Kč	Roční daňová úleva	Roční úspora na dani pro příjem v Kč			
		od 0 do 121 200	od 121 200 do 218 400	od 218 400 do 331 200	nad 331 200
100	1 200 Kč	144 Kč	228 Kč	300 Kč	384 Kč
200	2 400 Kč	288 Kč	456 Kč	600 Kč	768 Kč
300	3 600 Kč	432 Kč	684 Kč	900 Kč	1 152 Kč
400	4 800 Kč	576 Kč	912 Kč	1 200 Kč	1 536 Kč
500	6 000 Kč	720 Kč	1 140 Kč	1 500 Kč	1 920 Kč
600	7 200 Kč	864 Kč	1 368 Kč	1 800 Kč	2 304 Kč
700	8 400 Kč	1 008 Kč	1 596 Kč	2 100 Kč	2 688 Kč
800	9 600 Kč	1 152 Kč	1 824 Kč	2 400 Kč	3 072 Kč
900	10 800 Kč	1 296 Kč	2 052 Kč	2 700 Kč	3 456 Kč
1000	12 000 Kč	1 440 Kč	2 280 Kč	3 000 Kč	3 840 Kč
nad 1 000	12 000 Kč	1 440 Kč	2 280 Kč	3 000 Kč	3 840 Kč

Tabulka ukazuje, jakých daňových úlev může docílit fyzická osoba v závislosti na výši ročního příjmu při současných daňových sazbách fyzických osob (dle novely zákona o daních z příjmu platné od 1. ledna 2006). Je zřetelné, že čím vyšší pojistné platí, tím větší je daňová úleva. Pouze u měsíčního pojistného přesahujícího 1 000 Kč je výše daňové úlevy již konstantní.

„Hradí-li zaměstnanci pojistné na soukromé životní pojištění zaměstnavatel, je tato částka osvobozena od daně z příjmů až do výše 12 000 Kč ročně od téhož zaměstnavatele. Pro daňovou uznatelnost musí být zaměstnanec pojistníkem a zaměstnavatel nesmí být zároveň oprávněnou osobou pro případ smrti pojištěného. Ze zaměstnavatelem zaplaceného pojistného na soukromé životní pojištění se neodvádí pojistné na sociální a zdravotní zabezpečení.

Pokud přispívá zaměstnavatel na životní pojištění svého zaměstnance, může si odečíst ze základu pro výpočet daně až 8 000 Kč ročně na jednoho zaměstnance. Z částky příspěvku zaměstnavatele na životní pojištění neplatí zaměstnanec navíc ani sociální, ani zdravotní pojištění.“⁸⁾

Tabulka 6: Daňové úspory zaměstnavatele dle výše příspěvku na pojištění

Sazba daně z příjmu právnických osob	Příspěvek zaměstnavatele za daný rok na pojištění v Kč	Daňová úspora u zaměstnavatele za daný rok
24 %	3 600 Kč	864 Kč
	6 000 Kč	1 440 Kč
	8 000 Kč	1 920 Kč
	12 000 Kč	2 880 Kč

„Zaměstnavatel, který chce zvýšit příjem zaměstnance o 8 000 Kč za rok, může o tuto částku přímo navýšit hrubou mzdu zaměstnance, nebo ji může poskytnout formou příspěvku na životní pojištění. Jaké jsou výhody vyplývající z přispívání zaměstnavatele na životní pojištění zaměstnance oproti obvyklému navýšení mzdy, znázorňuje následující tabulka.

⁸⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 33

Tabulka 7: Úspora zaměstnavatele při přispívání na životní pojištění zaměstnance

	Navýšení hrubé mzdy zaměstnance	Příspěvek na životní pojištění zaměstnance
Zvýšení hrubého příjmu zaměstnance	8 000 Kč	8 000 Kč
Zvýšení čistého příjmu zaměstnance	5 500 Kč*	8 000 Kč
Celkové náklady vynaložené zaměstnavatelem na zvýšení příjmu		
Zdravotní pojištění	720 Kč	0 Kč
Sociální pojištění	2 080 Kč	0 Kč
Celkem ročně vynaloží na zaměstnance	10 800 Kč	8 000 Kč
Celkem ročně vynaloží na 100 zaměstnanců	1 080 000 Kč	800 000 Kč
Pokud zaměstnavatel zvolí příspěvek na životní pojištění, ušetří ročně na jednoho zaměstnance 2800 Kč.		

** zvýšení čistého příjmu je pouze orientační, závisí na celkové výši hrubého příjmu*

Jestliže je rozvázán pracovní poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, zaměstnanec přebírá povinnost platit ve smlouvě dohodnuté pojistné. Zaměstnavatel již uhrazené pojistné na životní pojištění nemusí zpětně dodávat. V případě, že zaměstnanec nechce nebo nemůže platit pojistné ve sjednané výši, lze obvykle smlouvu po dohodě s pojišťovnou upravit. Pokud by od pojistné smlouvy odstoupil z jakéhokoliv důvodu předčasně zaměstnanec, musí již uhrazené pojistné dodanit.“⁹⁾

3.1.5 Ukončení smlouvy životního pojištění

Není-li klient spokojen se svým životním pojištěním, má právo jej vypovědět nebo požádat pojišťovnu o snížení pojistné částky či redukci pojistného. Rozhodne-li se pro vypovězení smlouvy, musí počítat s tím, že bude určitým způsobem sankciován a přijde o značnou sumu peněz. Výpověď či odstoupení od pojistné smlouvy upravuje zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Dle tohoto zákona lze pojistnou smlouvu vypovědět pouze písemnou formou. Pojištění, u něhož je sjednáno běžné pojistné, je možno vypovědět vždy alespoň

⁹⁾ SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004, s. 34

6 týdnů před koncem pojistného období (do této lhůty musí být doručena písemná výpověď pojistiteli, jinak je neplatná). Délka pojistného období je vymezena frekvencí splátek běžného pojistného nebo je stanovena ve smluvních podmínkách.

Při vypovězení rozlišujeme:

- výpověď do dvou měsíců od uzavření smlouvy
- výpověď běžnou

‘Pojistitel i pojistník mají právo vypovědět pojištění během prvních dvou měsíců ode dne uzavření pojistné smlouvy. Výpovědní lhůta je zde pouze 8 dní (po jejím uplynutí pojištění zaniká) a počíná běžet dnem doručení výpovědi. Pojišťovna má však nárok na pojistné až do doby opravdového zániku pojištění.

Po uplynutí prvních dvou měsíců trvání smlouvy je možno pojištění dále vypovědět již jen se základní šestitýdenní výpovědní lhůtou vždy ke konci pojistného období. I při výpovědi s šestitýdenní výpovědní lhůtou platí, že má pojišťovna nárok na zaplacení pojistného až do samotného zániku pojištění. Pojistník nemá právo na vrácení celého vloženého pojistného, ale má nárok na tzv. odbytné, které však může být v prvních zhruba dvou letech i nulové, jelikož zaplacené pojistné zpočátku akorát pokrývá rizikovou složku pojistného a náklady pojišťovny. Pouze v případě pojištění za jednorázové pojistné obdrží pojistník kdykoliv při výpovědi během trvání tohoto pojištění vždy alespoň nějakou část pojistného nazpět (odbytné není nulové).’[11]

„Co se týče použití šestitýdenní výpovědní lhůty, vzniká u tohoto pojištění velmi zajímavá situace. Pokud je v pojistných podmínkách stanoveno, že je pojistným obdobím 1 rok, zanikne pojistná smlouva vždy na výročí vzniku pojištění. Pokud pojistné období není jednoznačně stanoveno na 1 rok, je běžnou praxí, že pojišťovna pojištění ukončí v měsíci, kdy doběhne šestitýdenní výpovědní lhůta (a její konec bude přitom v měsíci předcházet datu sjednání pojištění).“¹⁰⁾

¹⁰⁾ *Finanční důsledky výpovědi pojištění* [online]. [cit. 1. 3. 2006].

Dostupné z: <http://www.finance.cz/home/pojistovnictvi/osoby/zivotni_pojisteni/fin_dusledky/>

3.2 PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM ¹¹⁾

Penzijní připojištění se státním příspěvkem patří mezi produkty přímo určené pro zabezpečení na stáří. Je upraveno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, který jej definuje jako shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění.

Účastníkem penzijního připojištění (klientem penzijního fondu) se dle zákona může stát každá osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území ČR. Účastníkem může být také fyzická osoba starší 18 let s bydlištěm na území jiného členského státu Evropské unie, pokud je účastna důchodového pojištění nebo veřejného zdravotního pojištění v České republice. Toto ustanovení nabylo účinnosti dnem platnosti smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii, tedy k 1. květnu 2004.

Penzijní připojištění vzniká na základě smlouvy mezi fyzickou osobou a penzijním fondem. Před uzavřením smlouvy musí být budoucí účastník seznámen se zněním statutu a penzijního plánu. Ve smlouvě může účastník pro případ svého úmrtí určit osobu nebo osoby, kterým vznikne nárok na odbytné v případě úmrtí účastníka a současně musí vymezit způsob rozdělení odbytného jednotlivým osobám. Účastník nemůže platit příspěvek současně na penzijní připojištění u více penzijních fondů.

Příspěvky na penzijní připojištění však nemusí platit pouze účastník, ale i takzvané třetí osoby, kterými mohou být rodiče účastníka, zaměstnavatel, stát a další. Případné příspěvky od třetích osob je účastník povinen oznámit předem penzijnímu fondu. Veškeré příspěvky směřují na individuální účet účastníka, na němž se po celou dobu akumulují společně s výnosy z hospodaření penzijního fondu. V případě vzniku nároku na dávky jsou nastrádané prostředky v celém objemu použity k jejich výplatě. Vzhledem k tomu, že výši příspěvků si určuje účastník sám, je výše penze známa až v okamžiku její výplaty a odvíjí se od

¹¹⁾ Zdrojem informací pro kapitolu 2.3 i její podkapitoly byl zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a elektronické dokumenty [online]. [cit. 01-03-2006] dostupné z [www stránek: <http://www.finance.cz/home/penzijni_pripojisteni/abecedy/abc00/>](http://www.finance.cz/home/penzijni_pripojisteni/abecedy/abc00/)

celkové výše naspořených prostředků, příspěvků státu a podílů na zisku z hospodaření penzijního fondu, ale také od věku, od kterého se dávka poskytuje.

Výše příspěvku účastníka na penzijní připojištění se stanovuje za kalendářní měsíc na základě penzijního plánu, který je sestavován jako příspěvkově definovaný (výše penze závisí na příspěvcích) a upravuje podmínky nároku účastníků na starobní penzi a jednorázové vyrovnání. Účastník má právo měnit výši svého příspěvku dle aktuální finanční situace nebo zažádat o přerušení či odklad placení. Změnu však musí předem písemně oznámit penzijnímu fondu. Výši příspěvků by měl účastník volit v závislosti na určitých kritériích, které je třeba brát v úvahu:

- věk účastníka
- současné příjmy
- očekávaný budoucí příjem
- příspěvky třetích osob
- předpokládaný odchod do starobního důchodu

3.2.1 Státní příspěvek

Ministerstvo financí poskytuje ze státního rozpočtu ve prospěch účastníků penzijního připojištění státní příspěvky, jejichž výše je závislá na výši příspěvku účastníka (viz tabulka 8). Na státní příspěvek má nárok každý účastník, který řádně a včas zaplatil měsíční úložku a nepobírá státní příspěvek z jiného penzijního připojištění. Na příspěvek placený zaměstnavatelem se státní příspěvek neposkytuje.

Tabulka 8: Státní příspěvek v závislosti na výši měsíční úložky

Měsíční platba (Kč)	Státní příspěvek
100 - 199	50 Kč + 40 % z částky nad 100 Kč
200 - 299	90 Kč + 30 % z částky nad 200 Kč
300 - 399	120 Kč + 20 % z částky nad 300 Kč
400 - 499	140 Kč + 10 % z částky nad 400 Kč
500 a více	150 Kč

Zdroj: [12]

Státní příspěvky jsou připisovány degresivním způsobem – tzn., že pokud roste absolutně příspěvek účastníka, roste absolutně i státní příspěvek, relativně však klesá. Maximální státní příspěvek tedy klient obdrží, když příspěvek činí 500 Kč měsíčně, v porovnání se státním příspěvkem 50 Kč při úložce 100 Kč však obdrží relativně méně. Pokud účastník platí příspěvek za delší období než kalendářní měsíc, stanoví se výše státního příspěvku podle průměrné měsíční výše (zaokrouhlené na stokoruny dolů) připadající na toto období.

3.2.2 Daňové zvýhodnění penzijního připojištění

Stejně jako u životního pojištění i u penzijního připojištění existuje možnost odečíst si od základu daně z příjmu část příspěvků zaplacených v daném roce. Daňové úlevy v penzijním připojištění se uplatňují na základě novely zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů od 1. ledna 2000.

(Pozn.: Základem daně rozumíme částku, kterou získáme součtem příjmů a odečtením prokazatelných výdajů za zdaňovací období. Daný základ daně se poté snižuje o nezdanitelné částky a odečitatelné položky, mezi něž patří i platby na penzijní připojištění. Získaná částka se pak vynásobí příslušnou daňovou sazbou a výsledkem je konečná daňová povinnost.)

‘Nárok na daňovou úlevu získává klient, který za zdaňovací období (kalendářní rok) zaplatí více než 6000 Kč. Od základu daně lze potom odečíst tu část pojistného, kterou uhradíme nad tuto částku. Například pokud ročně zaplatíme na penzijní připojištění částku 8000 Kč, můžeme si odečíst 2000 Kč. Maximální povolený daňový odpočet činí 12 000 Kč. Optimální výše příspěvku, která zajistí jak požadovanou výši daňového odpočtu, tak připsání maximálního státního příspěvku, je proto platba 1500 Kč měsíčně (18 000 Kč ročně). V tomto případě si může klient odečíst od základu daně plných 12 000 Kč a zároveň obdrží maximální výši státních příspěvků 1800 Kč (12 měsíců * 150 Kč).

Samotný postup při uplatnění daňových úlev by měl probíhat následovně. Po skončení kalendářního roku – zhruba v první polovině měsíce února - penzijní fond automaticky zasílá potvrzení o výši zaplacených příspěvků spolu s návodem, jak v tomto případě postupovat. Daňové přiznání nemusí vyplňovat sám zaměstnanec, odpočet za něho může uplatnit i zaměstnavatel. V tomto případě musí zaměstnanec donést na mzdovou účtárnu potvrzení o výši zaplacených příspěvků. V prvním roce sjednání připojištění je nutné přiložit i samotnou smlouvu o penzijním připojištění.

Daňové výhody u penzijního připojištění může uplatnit i zaměstnavatel. V případě, že přispívá na penzijní připojištění svých zaměstnanců, může si tyto příspěvky zahrnout do daňově uznatelných nákladů až do výše 3 % vyměřovacího základu zaměstnance pro pojistné na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti (tzn. hrubé mzdy). Až do výše 5 % stejného vyměřovacího základu je příspěvek zaměstnavatele osvobozen od daně z příjmu zaměstnance. Navíc jak u zaměstnavatele, tak i u zaměstnance příspěvek na penzijní připojištění v jakékoliv výši nepodléhá platbám ani sociálního ani zdravotního pojištění. Zaměstnavatel tak přispěním na penzijní připojištění zaměstnance může ušetřit 35 % přispívané částky (odvod sociálního a zdravotního pojištění a také odvod zálohy daně z příjmů zaměstnance) oproti variantě zvýšení mzdy o stejnou hodnotu. Zaměstnanec takto ušetří 12,5 %.

Penzijního připojištění se netýkají pouze daňové úlevy, ale také samotné zdanění výnosů z hospodaření penzijních fondů připsovaných na účet klientů. Ve fázi placení příspěvků nedochází k žádným platbám daní. K daňovým povinnostem dochází až v okamžiku

výplaty prostředků. Výše zdanění záleží na zvolené formě výplaty peněz. V případě, že zvolíme výplatu pravidelné penze, budeme muset zdanit pouze veškeré připsané výnosy a to srážkovou daní 15 %. V případě jednorázového vyrovnání jsou zdaňovány nejen připsané výnosy, ale i příspěvky zaměstnavatele a to stejnou sazbou daně. Pokud se klient rozhodne pro předčasné ukončení penzijního připojištění a tím i pro výplatu odbytného, přijde nejen o všechny státní příspěvky, ale zaplatí i vyšší sazbu daně, a to 25 %. '[8] [9]

3.2.3 Dávky poskytované penzijním fondem

V případě vzniku nároku obdrží účastník penzijního připojištění dávky, jejichž výše závisí na celkovém objemu příspěvků zaplacených ve prospěch účastníka, na výnosech z hospodaření penzijního fondu a na věku, od kterého se dávka poskytuje. Penzijní fondy mohou poskytovat následující dávky:

- penze, kterou se rozumí doživotní pravidelná výplata peněžní částky,
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné

3.2.3.1 Penze

Z penzijního připojištění lze poskytovat tyto druhy penzí:

- starobní
- invalidní
- výsluhová
- pozůstalostní

U všech čtyř druhů penzí je nezbytnou podmínkou výplaty kromě vzniku nároku na danou penzi i písemná žádost účastníka (v případě pozůstalostní penze žádost oprávněné osoby) o zahájení výplaty penze. Díky tomu může účastník po splnění nároku na starobní, výsluhovou nebo invalidní penzi dále pokračovat ve spoření, čerpat státní příspěvek a podílet se na výnosech hospodaření penzijních fondů až do doby, kdy se sám rozhodne k podání žádosti o zahájení výplat penze. Pozůstalostní penze toto sice neumožňuje, ale je

vyplácena oprávněným osobám bez ohledu na to, zemřel-li účastník během spoření, nebo byla-li mu vyplácena kterákoliv z ostatních penzí.

➤ *Starobní penze*

Starobní penzí se rozumí doživotní pravidelná výplata peněžní částky. Jedná se o stěžejní dávku penzijního připojištění, která je vyplácena účastníkovi při splnění určitých podmínek. Podmínkou nároku na starobní penzi je dosažení věku 60 let (pro muže i ženy) a placení příspěvků na penzijní připojištění nejméně po dobu 60 kalendářních měsíců, přičemž tuto dobu nelze v penzijním plánu snížit. Pojištěná doba nesmí být delší než 120 kalendářních měsíců. Přesnou pojištěnou dobu stanoví konkrétní penzijní fond ve svém penzijním plánu.

➤ *Invalidní penze*

Tato penze je vyplácena účastníkovi po přiznání plného invalidního důchodu ze zákonného důchodového pojištění. Nárok na uvedenou penzi vzniká dosažením pojištěné doby nejméně 60 kalendářních měsíců, přičemž tuto délku opět nelze v penzijním plánu snížit. Způsob výplaty závisí na ustanoveních penzijního plánu nebo na dohodě penzijního fondu s účastníkem.

➤ *Výsluhová penze*

Výsluhová penze je poskytována při dosažení doby penzijního připojištění stanovené penzijním plánem, která musí činit nejméně 180 kalendářních měsíců (15 let). Poskytování této penze je individuální záležitostí jednotlivých penzijních fondů, které ji mohou (ale nemusí) zahrnout do svého penzijního plánu. Pokud se účastník rozhodne nárok na výsluhovou penzi získat, musí si ji sjednat ještě před vznikem nároku na starobní penzi. V tom případě je dále povinen vyčlenit na spoření na tuto dávku část svého příspěvku, která nesmí převyšovat podíl určený na starobní penzi.

➤ *Pozůstalostní penze*

Pozůstalostní penze je vyplácena v případě úmrtí účastníka fyzické osobě, kterou účastník určil ve smlouvě o penzijním připojištění. Účastník může určit i vyšší počet obmyšlených osob, v tomto případě však musí zároveň stanovit podíl nashromážděných prostředků,

které případnou každému oprávněnému. Nárok na dávku vznikne pouze v případě, že účastník platil příspěvky do penzijního fondu po dobu 36 – 60 kalendářních měsíců. Délka pojištěné doby a stejně tak způsob výplaty dávky je opět závislý na rozhodnutí penzijního fondu nebo na dohodě s účastníkem.

3.2.3.2 Jednorázové vyrovnání

Jednorázové vyrovnání je vyplaceno namísto penze účastníku penzijního připojištění za podmínek stanovených penzijním plánem. Zároveň musí účastník splňovat podmínky dané zákonem č. 42/1994 Sb., platné pro již zmíněné druhy penzí (v závislosti na sjednané variantě penze), tzn. že splnil podmínky pro čerpání penze a zároveň platil příspěvky minimálně po dobu 3 let (v případě vypořádání nároku na invalidní a pozůstalostní penzi), respektive 5 let (v případě starobní penze). O výplatu jednorázového vyrovnání musí účastník požádat penzijní fond písemnou formou. Částka tohoto vyrovnání se skládá z příspěvků zaplacených účastníkem, státních příspěvků, příspěvků zaměstnavatele a podílu na výnosech z hospodaření fondu. Je obvyklé, že si za naspořenou částku účastník „koupí“ doživotní penzi ve formě některého produktu životního pojištění.

3.2.3.3 Odbytné

Odbytné náleží účastníku, který zaplatil příspěvky alespoň na 12 kalendářních měsíců a jehož penzijní připojištění končí dohodou či výpovědí, dále účastníku bez dosaženého nároku na dávky, jehož penzijní fond zanikl bez právního nástupce a nedošlo k převodu prostředků do jiného penzijního fondu. Odbytné je také určeno ve smlouvě uvedeným fyzickým osobám, pokud účastník zemřel a nebyla mu vyplácena penze nebo jednorázové vyrovnání a pokud nevznikl nárok na pozůstalostní penzi. Výše odbytného je stanovena v závislosti na úhrnu příspěvků zaplacených účastníkem a podílů na výnosech hospodaření penzijního fondu. Částky státního příspěvku je penzijní fond dle zákona povinen vrátit zpět ministerstvu. V případě odbytného při předčasném vypovězení smlouvy účastníkem je další značnou nevýhodou i mnohem vyšší sazba daně (viz výše – kapitola 2.2.2)

3.2.4 Ukončení smlouvy o penzijním připojištění

Účastník může smlouvu o penzijním připojištění vypovědět písemně kdykoliv v průběhu pojištění. Penzijní plán může stanovit výpovědní dobu, která začíná prvním dnem kalendářního měsíce po doručení písemné výpovědi. Výpovědní doba stanovená fondem však nesmí být delší než dva kalendářní měsíce. Penzijní fond je povinen písemně potvrdit přijetí výpovědi nejpozději do 30 dnů ode dne doručení a sdělit klientovi datum zániku penzijního připojištění.

Penzijní fond má právo vypovědět účastníkovi smlouvu o penzijním připojištění v těchto zákonom stanovených případech:

- účastník po dobu alespoň šesti kalendářních měsíců neplatil příspěvky (popřípadě delší dobu stanovenou penzijním plánem),
- nesplnil-li účastník jiné povinnosti vyplývající z penzijního plánu a byl nejméně jeden měsíc předem písemně upozorněn na možnost výpovědi,
- při uzavírání smlouvy uvedl účastník nepravdivé údaje nebo zatajil skutečnosti rozhodné pro uzavření smlouvy,
- pokud klient nesplňuje podmínky být účastníkem penzijního připojištění stanovené zákonem.

Penzijní připojištění v tomto případě nelze vypovědět, jestliže účastník splnil podmínku pro vznik nároku na penzi spočívající v placení příspěvku po penzijním plánem stanovenou dobu.

Penzijní pojištění zaniká dnem:

- ukončení výplaty poslední penze,
- výplaty jednorázového vyrovnání místo poslední penze,
- na kterém se účastník a penzijní fond písemně dohodli,
- ke kterému bylo účastníkovi penzijní připojištění vypovězeno (dle výše uvedených skutečností),
- výplaty odbytného při zániku penzijního fondu, pokud nedošlo k převzetí povinnosti jiným penzijním fondem,
- ukončení trvalého pobytu účastníka na území ČR,

- ztráty bydliště na území členského státu EU nebo ukončením účasti v důchodovém nebo veřejném zdravotním pojištění v České republice,
- úmrtí účastníka.

Smlouva o penzijním připojištění může být také přerušena na základě oznámení účastníka o přerušení penzijního připojištění. V tomto případě se penzijní připojištění přerušuje dnem, který účastník v oznámení uvedl, nejdříve však prvním dnem následujícího kalendářního měsíce. Po dobu přerušení má účastník nárok na podíl na výnosech z hospodaření.

Účastník má právo penzijní připojištění přerušit, pokud:

- platil příspěvky na penzijní připojištění alespoň po dobu 36 kalendářních měsíců,
- platil příspěvky po dobu 12 kalendářních měsíců v případě každého dalšího přerušení.

Při přerušení penzijního připojištění, v případě vzniku nároku na výplatu dávek nebo při zániku penzijního fondu může účastník uzavřít další smlouvu o penzijním připojištění, z níž mu zároveň plyne nárok na státní příspěvek.

3.2.5 Penzijní fondy

Penzijní fond je finanční instituce se sídlem na území ČR, která se specializuje pouze na poskytování služeb penzijního připojištění. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem povoluje činnost penzijního fondu pouze v právní formě akciové společnosti, přičemž definuje specifické podmínky, kterým musí fond vyhovět nad rámec obchodního zákoníku. Penzijní fond vzniká zápisem do obchodního rejstříku, základní kapitál penzijního fondu musí být tvořen jen peněžitými vklady a jeho hodnota musí činit alespoň 50 mil. Kč. Povolení k činnosti uděluje Ministerstvo financí po dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Komisí pro cenné papíry na základě podání žádosti o povolení k činnosti.

Penzijní fond musí s majetkem účastníků hospodařit s odbornou péčí a opatrností, s cílem zabezpečit spolehlivý výnos. Regulaci investiční činnosti penzijních fondů provádí Komise pro cenné papíry, která stanovuje podmínky bezpečnosti, kvality, likvidity ap., souvisejících se skladbou finančního umístění, včetně limitů pro investování do jednotlivých finančních instrumentů, kterými mohou být např. dluhopisy emitované zákonem stanovenými organizacemi (př. OECD, Evropská investiční banka, atd.), podílové listy otevřených podílových fondů, cenné papíry, nemovitosti, vkladové účty a další. Kromě dozoru Komise pro cenné papíry podléhá ostatní činnost penzijních fondů také Státnímu doзору Ministerstva financí, mezi jehož činnosti patří např. prověřování seznamů účastníků všech penzijních fondů tak, aby státní příspěvek byl poskytnut každému účastníku pouze jednou, dále ministerstvo dohlíží na dodržování zákona, statutu a penzijního plánu penzijních fondů, apod.

V současné době existuje 11 penzijních fondů. Při výběru toho nejlepšího by měli občané vybírat podle několika základních hledisek:

- celková hodnota spravovaných aktiv
- vlastní jmění
- rozložení portfolia
- akcionářská struktura
- auditor, depozitář

Skončí-li hospodaření penzijního fondu dosažením zisku, rozděluje jej penzijní fond tak, že nejméně 5 % připadá do rezervního fondu a maximálně 10 % se rozděluje podle rozhodnutí valné hromady. Zbylá část zisku se použije ve prospěch účastníků penzijního připojištění. Výši připsaných výnosů v letech 1995 – 2004 u jednotlivých penzijních fondů ukazuje tabulka 9.

Nejpozději do 3 měsíců po skončení každého pololetí musí penzijní fond zveřejnit zprávu o hospodaření a přehled o umístění prostředků. Tyto zprávy musí předložit i Ministerstvu financí, Komisi pro cenné papíry a depozitáři.

Tabulka 9: Připsané výnosy penzijních fondů

Název PF	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Allianz PF	-	-	8,90	9,1	6,00	3,80	4,36	3,71	3,00	3,00
Winterthur PF	12,8	11,5	11,2	10,1	6,50	4,10	4,25	3,41	3,36	3,10
ČSOB PF Progres	-	16,4	8,00	10,9	7,70	5,62	3,90	4,26	4,30	5,30
ČSOB PF Stabilita	10,4	10,9	10,3	10,0	6,10	4,20	3,20	3,00	2,30	4,30
Generali PF	10,3	10,6	14,6	11,4	5,30	3,60	4,60	4,10	3,00	3,00
Hornický PF Ostrava	-	3,47	7,84	7,70	4,41	2,04	2,37	3,24	2,44	3,08
ING PF	12,8	12,1	11,0	9,34	6,00	4,40	4,80	4,00	4,00	2,50
PF České pojišťovny	10,3	9,20	9,60	9,72	6,60	4,50	3,80	3,20	3,10	3,50
PF České spořitelny	4,00	8,10	9,05	8,33	4,40	4,20	3,80	3,50	2,64	3,74
PF Komerční banky	9,44	8,36	9,10	9,50	7,20	4,89	4,40	4,63	3,40	3,50
Zemský PF	11,8	7,00	7,00	7,00	7,00	5,10	4,60	4,11	4,01	4,38

Zdroj: Asociace penzijních fondů

Poznámka:

Od 1. dubna 2006 nabyl účinnosti zákon č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem. Tímto zákonem je dohled nad finančním trhem v České republice integrován do České národní banky, která převzala agendu Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Komise pro cenné papíry a Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Sloučení dohladu do jediné instituce odráží vývoj na finančním trhu, kde dochází k postupné koncentraci jednotlivých finančních odvětví do větších skupin a konsolidačních celků. Dosavadní působnost Ministerstva financí ČR vyplývající ze zákonů a dalších právních předpisů, týkající se penzijních fondů, přechází 1. dubna 2006 na ČNB. To ale neplatí, jde-li o věci v působnosti Ministerstva financí ČR podle zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem týkající se agendy kontroly státního příspěvku na penzijní připojištění.

Vyhlášky vydané Ministerstvem financí ČR upravující oblast spadající do kompetence Úřadu státního dozoru se považují od 1. dubna 2006 za vyhlášky vydané ČNB. Ministerstvem financí ČR se tak v těchto vyhláškách rozumí Česká národní banka a dozorem nebo státním dozorem se rozumí dohled České národní banky.

Vzhledem k tomu, že tato část diplomové práce byla psána ještě před vznikem daného zákona, jsou zde použity pojmy původní.

3.3 DALŠÍ MOŽNOSTI ZABEZPEČENÍ NA STÁŘÍ

Důchod pobíraný ze sociálního pojištění lze zvýšit nejen prostřednictvím soukromého pojištění (životní pojištění, penzijní připojištění), ale i dalšími formami akumulace aktiv. Mnoho politických představitelů se snaží prosadit názor, že na stáří není zapotřebí pojištění, protože každý z nás bude jednou starý, tudíž stáří není pojistnou událostí ve smyslu nahodilé události, ale naopak je zapotřebí zvolit spíše spoření.

Mezi možnosti individuálního spoření patří např. termínované vklady, stavební spoření, investování do podílových fondů nebo investice do cenných papírů, další formou akumulace aktiv může být i investování do nemovitostí, uměleckých sbírek, apod.

Termínovaný vklad je spořicí produkt, který slouží k uložení peněz v kratším časovém horizontu (1 týden, 2 týdny, 1 měsíc, 2 měsíce, 6 měsíců, 1 rok, 2 roky, 3 roky a 5 let) v českých korunách a případně dalších měnách. Po tuto dobu nelze s penězi nakládat. Termínovaný vklad je úročen výhodnější úrokovou sazbou běžný účet. V případě, že by chtěl klient peníze vybrat dřív, než je nastavena splatnost vkladu, je tento výběr zpoplatněn smluvní pokutou stanovenou procentuelní sazbou z vybrané částky – dle podmínek banky. U všech termínovaných vkladů je možné nastavit automatické obnovení při jeho splatnosti.. Podle přání klienta se může celý vklad automaticky obnovit spolu s úroky nebo mohou být úroky připsány na běžný účet. Pokud si možnost automatického obnovení nezvolí, bude při splatnosti vklad i s úroky převeden na zvolený běžný účet. Termínovaný vklad je ze zákona pojištěn a úrokové a další výnosy podléhají dani z příjmu.

Termínované vklady se většinou zřizují zdarma, stejně tak vklady a výběry peněz v řádném termínu a výpis z termínovaného vkladu jsou také zdarma.

Podobným produktem je spořicí účet, který je zakládán k běžnému účtu, je veden zdarma a úročen vyšší úrokovou sazbou než běžný účet. Bývá veden buď bez výpovědní lhůty, nebo s výpovědní lhůtou, během níž nelze s penězi disponovat, nechceme-li platit sankční poplatek.

Stavební spoření je určeno fyzickým osobám ke střednědobému a dlouhodobému spoření za účelem financování investice do nemovitosti určené k bydlení. Stavební spoření

kombinuje spořicí a úvěrový produkt. Účastník stavebního spoření uzavře se stavební spořitelnou smlouvu o stavebním spoření na určitou cílovou částku, uhradí poplatek za uzavření smlouvy a začne spořit. U smluv uzavřených po 31. prosinci 2003 stát přispívá účastníku stavebního spoření částkou ve výši 15 % z uspořené částky, nejvýše však 3000 Kč na osobu a rok. Vklady a státní podpora jsou úročeny ročně, přičemž úroky z vkladů fyzických osob jsou osvobozeny od placení daní. Splní-li účastník po určité době spoření smlouvou stanovené podmínky (např. doba spoření, naspořená hodnota z cílové částky, ap.), vzniká mu nárok na přiznání úvěru ze stavebního spoření. Podmínkou je doložení schopnosti účastníka úvěr splácet. Úvěr i vklady účastníka jsou účelově vázány na investice do bydlení (což vytváří právě možnost akumulace aktiv formou investování do nemovitostí).

Účastník, který po 5 letech (u smluv uzavřených před 31. 12. 2003), respektive po 6 letech (u smluv uzavřených později) nemá zájem o využití úvěru, může smlouvu o stavebním spoření vypovědět. Poté je mu vyplacena hodnota naspořených vkladů, státní podpora, úroky z vkladů a úroky ze státní podpory. Tuto celkovou částku může použít k libovolnému účelu.

Podílový fond je prostředek kolektivního investování. Větší počet investorů svěří své prostředky profesionálnímu správci (investiční společnosti), který je za odměnu spravuje a zhodnocuje. Shromážděním vkladů od mnoha investorů může správce fondu rozložit portfolio fondu do různých investičních instrumentů, čímž minimalizuje riziko portfolio. Výhodou podílových fondů je tak efektivní investování na finančních trzích a zároveň vysoká likvidita vložených prostředků, navíc při držbě podílových listů déle než šest měsíců jsou výnosy osvobozeny od daně z příjmů. Nevýhodou je nutnost zaplacení vstupního (prodejního) poplatku, výstupního poplatku (při zpětném odkupu) a poplatku za správu.

Investování do nemovitostí vs. trh s cennými papíry

Trh nemovitostí je v mnoha směrech podobný trhu s cennými papíry. V obou případech se obchoduje s majetkem, u něhož se očekávají budoucí výnosy. V případě cenných papírů jde o dividendy, úroky a kapitálové zhodnocení, v případě nemovitostí jde o nájemné a samozřejmě též o kapitálové zhodnocení. Významný rozdíl je ovšem v tom, že zatímco o

kursech akcií denně informují noviny a internet, u nemovitostí neexistuje žádný kursovní lístek, který by denně informoval o změně tržní hodnoty domů či bytů. Expertní znalost trhu nemovitostí je tedy velmi důležitá, a proto pro mnohé investory (kteří by investování na tomto trhu chtěli využít jako formu akumulace aktiv pro postaktivní období) je investování na trhu nemovitostí i značně nevýhodné.

Nevýhodou trhu s nemovitostmi je nízká likvidita, neprůhlednost a velký význam důvěrných informací. Rovněž zde hraje velmi významnou roli vyjednávání a smlouvání. Na trhu akcií má jednotlivec velmi nízkou šanci ovlivnit jejich kursy, zatímco u nemovitostí lze vhodným vyjednáváním konečnou cenu výrazně ovlivnit.

3.4 JAKOU VARIANTU ZABEZPEČENÍ ZVOLIT?

Volba soukromého produktu pro zabezpečení na stáří již v současnosti není dána pouze rozhodnutím klienta a jeho potřeb, čím dál větší roli zde hraje marketing a obchodní politika pojišťoven působících na rozhodování občanů. Další neméně podstatnou rolí je psychologie klientů. Klasickou úvahou běžného klienta je zásada ekvivalence v soukromém pojištění. Jestliže si klient platí pojištění nebo vkládá své úspory do jakýchkoli jiných investic, očekává určitou návratnost, to znamená, že z těchto úložek bude mít v budoucnu nějaký příjem – samozřejmě navýšený o určité zhodnocení. Ideální by samozřejmě bylo mít toto zhodnocení co nejvyšší, což je však zároveň spojeno s mnohem větší mírou rizika a tu zatím v České republice převážná většina lidí není ochotna podstoupit.

Představě rovnováhy mezi zaplaceným pojistným a vyplaceným pojistným plněním vyhovuje kapitálové životní pojištění, které je díky tomu úspěšné v řadě vyspělých zemí. Široká využitelnost kapitálového životního pojištění i při měnících se podmínkách v rodině a domácnosti je považována za jeho velké pozitivum. Další výhodou je garance výplaty určité částky na konci doby pojištění. Bezpečnost investování je však vykoupena právě relativně nízkými výnosy.

Co se týče penzijních fondů, ty jsou často kritizovány kvůli vysokým správním nákladům, díky nimž seberou pro sebe to, co účastníkům přispívá stát. Vlivem skutečnosti, že penzijní fondy musí účastníkům garantovat každoroční kladný výnos, nemohou investovat prostředky do rizikovějších a tím pádem i výnosnějších aktiv, čímž také nemohou nabídnout klientům různá portfolia. Přitom by bylo ideální těm hodně konzervativním a starším účastníkům s krátkým investičním horizontem například i nadále garantovat každý rok kladný výnos, zatímco pro ty mladší a odvážnější poskytovat portfolio s vyšším výnosem v delším období. V současnosti však mohou penzijní fondy nabídnout pouze jediné portfolio, které neodpovídá skladbě jejich klientů. Ti jsou tak okrádáni o určitou část výnosu, kterou v dlouhém období není schopen kompenzovat ani státní příspěvek s daňovou úlevou.

Nevýhodou penzijního připojištění oproti kapitálovému životnímu pojištění či důchodovému pojištění je fakt, že penzijní plán je definován příspěvkově. Účastník tak po celou dobu platí příspěvky, aniž by věděl přesnou hodnotu penze, kterou bude dostávat po ukončení připojištění. Tato hodnota závisí na šikovnosti hospodaření a investování (tudíž i zhodnocení) svěřených příspěvků účastníka penzijním fondem. U kapitálového a důchodového pojištění se naopak výše pojistného odvíjí od v budoucnu požadované a ve smlouvě sjednané výše penze. Výhodou penzijního připojištění je pro změnu možnost přejít k jinému penzijnímu fondu v případě, že nejsme spokojeni a to bez nutnosti zrušení připojištění, veškeré příspěvky účastníka včetně státních příspěvků jsou převedeny k novému fondu.

Při porovnávání penzijního připojištění a spoření do otevřených podílových fondů musíme brát na zřetel především to, že penzijní fond je vlastně jakési společné bohatství všech účastníků, přičemž prostředky, které by měly být vyplaceny zemřelým, slouží k financování penzí žijících účastníků. Pokud tedy chceme po smrti zanechat dědicům nějaký majetek, je výhodnější zvolit otevřený podílový fond, kde má každý investor své vlastní bohatství bez ohledu na to, jestli zemřel či ne. Pokud však klient chce mít jistotu, že bude penzi čerpat i v pozdním věku, je lepší spořit do penzijního fondu a pak svou penzi nevybírat jednorázově, ale postupně. V případě, že by měl v plánu naspořit a prostředky vybrat jednorázově, je jednodušší zvolit variantu otevřeného podílového fondu pro jeho

nižší náklady a nulovou daň při konečné výplatě naspořené částky. V konečném důsledku je tedy státem podpořené odvětví penzijního připojištění srovnatelné s nepodpořeným odvětvím otevřených podílových fondů. Nevýhodou spoření jako takového je, že nemusí vždy umožnit krýt tzv. riziko dlouhověkosti.

Investici do podílových fondů spojenou s pojistnou ochranou splňuje produkt investičního životního pojištění. Pojistník může investované prostředky rozdělit do různých nabízených fondů dle jeho požadavků na riziko a výnosnost. Na konci obdrží formou jednorázové výplaty či vyplácením pravidelného důchodu aktuální hodnotu svých podílových jednotek. Tato forma zabezpečení je určena spíše méně konzervativním klientům, kteří vědí, že případné propady ve zhodnocení vložených prostředků jsou kompenzovány díky dlouhodobosti tohoto pojištění.

Rozhodnutí o tom, který produkt pro zabezpečení na stáří zvolit, tedy závisí na mnoha okolnostech. Jestli požadujeme co nejvyšší zhodnocení za cenu většího rizika nebo radši bezpečný produkt s garantovaným výnosem byť nižším, produkt spojený zároveň s rizikovým pojištěním, s daňovou úlevou nebo příspěvky od státu – to vše si již musí rozhodnout klient sám v závislosti na jeho potřebách a finančních možnostech.

4. DŮCHODOVÉ SYSTÉMY VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE ¹⁾

Stejně jako v České Republice, i ve většině zemí Evropské unie se penzijní systémy dostávají do obrovských deficitů, způsobených především nepříznivým demografickým vývojem, vysokou nezaměstnaností a v neposlední řadě také nákladností sociálních programů. Proto v posledních letech dochází v mnoha zemích k více či méně radikálním penzijním reformám, které mají zabezpečit udržitelnost systému v budoucnu.

V následující kapitole budou nastíněny charakteristiky důchodových systémů v těchto vybraných zemích Evropské unie: Německo, Velká Británie, Švédsko – jakožto „představitelů“ základních důchodových systémů v Evropě. Vzhledem k dřívější podobnosti původního důchodového systému s Českou republikou jsem si pro charakterizování důchodových pilířů vybrala také naši sousední zemi – Slovensko.

Obecně lze důchodové systémy evropských států rozdělit do tří modelů: "bismarckovský", "beveridgovský" a "skandinávský". První systém vychází z modelu zavedeného kancléřem Otto von Bismarckem na konci 19. století v Německu a v různých obměnách jej používá např. i Francie a Itálie. Druhý byl navržen ve Velké Británii za 2. světové války lordem Beveridgem a jeho obdobnou strukturu lze nalézt i v Norsku, Irsku a Švýcarsku. Skandinávský systém potom vznikl ve Švédsku kombinací obou předchozích typů.

¹⁾ Podkladem pro tuto kapitolu (s výjimkou podkapitoly 4.4 Slovensko) byly materiály Konsorcia VÚPSV (Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí) & WMM (William M. Mercer): *Monografie vybraných států s ohledem na systémy důchodového zabezpečení*, zpracované v roce 2001 jako pomůcka a dodatek k výzkumným zprávám z projektů „Analýza důchodových reforem z hlediska české důchodové reformy“ a „Mezinárodní analýza vybraných dílčích prvků systému důchodového pojištění...“.

4.1 NĚMECKO

4.1.1 Pilíř 1 – Povinný PAYG systém

Základní důchodový systém vznikl v roce 1957 na principu pay as you go. Na jeho financování se podílí zaměstnavatelé i zaměstnanci formou příspěvků rozdělených rovnou měrou (obě strany 9,65 % mzdy), případně osoby samostatně výdělečně činné odvádějící 19,3 % a dále stát, který hradí příspěvky za některé skupiny osob a pokrývá deficity v bilanci příjmů a výdajů. Do systému musí přispívat všichni zaměstnanci, OSVČ s měsíčním příjmem vyšším než €320, uční a osoby na vojenské či civilní službě. Povinnosti jsou zbaveni úředníci, penzisté, studenti a žáci a OSVČ s výdělkem nižším než €320. Dobrovolná účast je možná na základě vlastní žádosti pro všechny osoby, které dovršily věk 16 let a nejsou povinny platit si povinné pojištění. Systém je spravován oborovými sociálními pojišťovnami, řízenými tripartitními orgány (tzn. zástupci zaměstnanců, zaměstnavatelů a státu) a jeho organizace je oddělena od státního rozpočtu. Do systému proudí i prostředky z ekologické daně, která byla zavedena v roce 1999.

Základními podmínkami pro vznik nároku je dosažení důchodového věku (65 let s možností předčasného odchodu do důchodu od 63 let po minimálně 35 letech pojištění) a dále minimální doba účasti v systému, jenž je v Německu extrémně nízká – pouhých 5 let. Relace náhradového poměru je velmi vysoká, jak bývá v bismarckovských systémech obvyklé. V současné době je náhrada předchozích příjmů z tohoto pilíře při plném důchodu na úrovni 70 procent.

4.1.2 Pilíř 2 – Fondy

V Německu proběhla v roce 2001 reforma, která zavedla nová, tzv. doplňková důchodová schémata. Tato schémata nejsou povinná, nicméně jsou zamýšlena jako kompenzace k postupně se snižujícím prostředkům ze základního povinného pilíře, proto zde existuje garance minimálně hodnoty zaplacených příspěvků. Schémata jsou daňově zvýhodněna (úspory a výnosy z úspor také nepodléhají zdanění, zdaněny jsou až výplaty penzí) a

odvody do nich mají postupně dosáhnout až čtyř procent v roce 2008. Všichni ti, kdo vybírají a platí osobní příspěvky do schváleného penzijního systému, veřejného i soukromého, mají právo obdržet přímou státní podporu spoření. Systému se mohou účastnit všichni, kteří dovršili 16 let. Prostředky nelze čerpat před dovršením 60 let věku.

Již nyní doplňují povinné schéma důchodového pojištění podniková důchodová schémata, která má mnoho podniků pro své zaměstnance. Zaměstnanec má dokonce na podnikové zaopatření právo. Podnětem bylo zřejmě to, že skupinově sjednané pojištění je nákladově výhodnější (a tím i výhodnější pro zaměstnance). Nejdůležitějšími typy důchodových podnikových plánů jsou přímé platby, ochrana důchodovým fondem a uzavření životní pojistky. Plán lze sjednat příspěvkově nebo dávkově definovaný.

4.1.3 Pilíř 3 – Dobrovolné penzijní plány

Třetím pilířem důchodového systému jsou ryze soukromé příspěvky. V Německu je velmi rozšířený model zabezpečení ve stáří životním pojištěním. I v tomto směru se však objevují úvahy o zvýšení možností vytváření soukromých příspěvkově definovaných penzijních plánů.

Pro druhý i třetí pilíř byl zaveden státní příspěvek, který bude pojištěnec moci čerpat buď v rámci druhého pilíře zaměstnaneckého připojištění nebo právě přes třetí pilíř soukromo-kapitálového připojištění. Nárok na státní podporu má každý, kdo je pokryt povinným důchodovým systémem, což v praxi vylučuje OSVČ a státní zaměstnance.

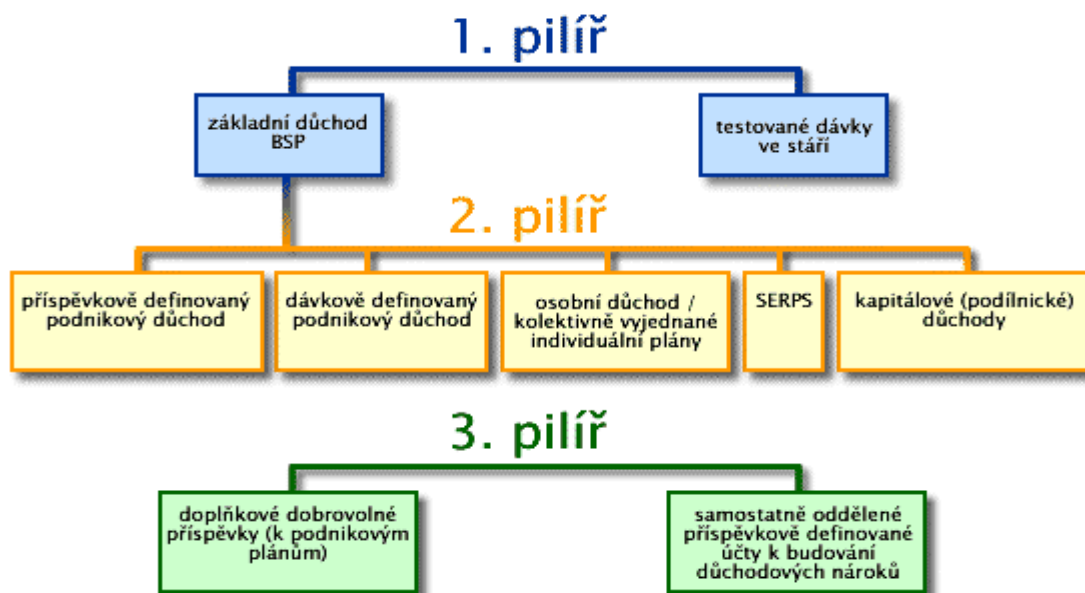
Připojištění (z druhého i třetího pilíře) bude možno čerpat až v době, kdy pojištěnci začne být vyplácen řádný důchod z prvního pilíře. Čerpání z připojištění dle sjednaných pravidel je možné až do 85 let věku, pak se bude poskytovat pouze tzv. přiměřený důchod. Nevyplacené nároky jsou předmětem dědictví.

4.2 VELKÁ BRITÁNIE

Lordem Beveridgem navržený model důchodového zabezpečení vznikl v období 2. světové války a jeho vůdčí myšlenkou bylo zabezpečení celé válkou zkoušené populace jakousi základní dávkou. Vzhledem k tomu, že tato dávka byla skutečně minimální, nejednalo se o optimální příjem pro zabezpečení na stáří a byla nezbytná ještě další forma doplňkového pojištění. Ve Velké Británii tak vznikl důchodový systém, v němž stát garantuje jen plošné minimum, nezávislé na předchozích příjmech, a který klade výrazný důraz na osobní odpovědnost jednotlivce. Systém je vícepilířový a velmi složitý často i pro samotné Brity. Je velmi komplexní, již v povinné rovině zahrnuje širokou škálu produktů (státní / podnikové / soukromé produkty, dávkově či příspěvkově definované důchodové plány).

‘Občané jsou díky systému navyklí spoléhat na soukromé penze. Velká Británie tak nemá s financováním státního důchodového zabezpečení takové problémy jako jiné západoevropské státy. I přesto Britové spoření na stáří podceňují. Svědčí o tom fakt, že stále více britských důchodců se dopouští trestné činnosti v podobě finančních a pojišťovacích podvodů, krádeží či pašování. Obávají se totiž ztráty dosažené životní úrovně a státní penze jim na její pokrytí prostě nestačí.’[17]

Graf 3: Podoba systému důchodového zabezpečení ve Velké Británii

Zdroj: www.penize.cz [17]

4.2.1 Pilíř 1

Z výše vyobrazeného grafu je vidět, že první pilíř se skládá ze základního důchodu (BSP – Basic State Pension) v jednotné výši, jenž je založen na příspěvcích a v případě potřeby je doplněn řadou testovaných dávek, o něž může důchodce požádat, pokud nedosahuje parlamentem stanoveného minima příjmů. Základní dávka je valorizována podle růstu cen, nikoli podle zvyšování mezd a podmínkou nároku je dostatek zaplacených příspěvků v době alespoň 10 let. Do tohoto průběžně financovaného veřejného systému přispívají zaměstnané osoby a osoby samostatně výdělečně činné. Byla zavedena i dobrovolná účast dalších skupin osob. Kromě BSP mají osoby se statutem zaměstnance rozšířeno základní zabezpečení o další složku vázanou na příjmy – tzv. SERPS (State Earnings Related Pension Scheme), který je sice v grafu 3 řazen do druhého pilíře, víceméně však patří do pilíře prvního. Nárok na tento státní důchod uplatňuje více než polovina britských důchodců. Od dubna 1999 byl navíc zaveden státní nepříspěvkový minimální důchod, tzv. MIG (minimum income guarantee), na nějž mají nárok důchodci s příjmy pod minimální hranicí stanovenou Parlamentem. Tento nepříspěvkový důchod je plně hrazen na náklady vlády.

K základnímu důchodu se váže řada přídatků, na které může důchodce uplatňovat nárok:

- vánoční příspěvek (jednou ročně)
- navýšení s věkem
- zimní příspěvek na topivo

Základní důchod navíc jako jediný zohledňuje závislou osobu a dítě, na které důchodce dostává přídatky na děti.

Na plný základní důchod mají nárok 65-letí muži, kteří do systému přispívali nejméně 44 let a 60-leté ženy, které odváděly pojistné po 39 let a více. Důchodový věk je flexibilní, dobu odchodu lze odložit až o 5 let a tím si zajistit navýšení důchodu. Naopak předčasné vyplácení důchodu možné není. Důchody podléhají progresivnímu zdanění. Čím je penzista starší, tím uplatňuje vyšší osobní odečitatelné položky.

Příspěvky do důchodového schématu vybírá Národní příspěvková pojišťovací agentura, dávky vyplácí Dávková agentura, která je podřízena Ministerstvu sociálního zabezpečení.

4.2.2 Pilíř 2

Ze systému SERPS je možné se vyvázat nebo jej doplnit připojením se k některému z mnoha podnikových či podílnických schémat (kapitálové pojištění). Jedná se v podstatě o fondy, které investují prostředky uložené účastníky. Důchody z nich lze čerpat již od 50 let věku a odložit až do 75 let. Někteří zaměstnavatelé nabízejí skupinové plány osobních důchodů, které mají zpravidla nižší administrativní náklady než plány individuální. Podniková schémata jsou určena pro zaměstnance, podílnická schémata a soukromé důchody jsou přístupná i OSVČ. Periodu vkladů určuje správce, konkrétní výši si určí pojištěnec sám. Důchody z druhého pilíře jsou jak příspěvkově, tak i dávkově definovány. Penze z podnikových schémat tvoří maximálně 2/3 závěrečného platu po 20 letech zaměstnání. U kapitálových (podílnických) důchodů správce schématu investuje vklady a v okamžiku odchodu do důchodu penzista získá celý svůj vklad navýšený o investiční zhodnocení, za nějž si koupí důchod u soukromého provozovatele důchodu.

4.2.3 Pilíř 3

Ve třetím pilíři najdeme různé doplňkové dobrovolné příspěvky a komerční produkty, především životní pojištění. Podobně jako v České republice, i zde jsou příspěvky daňově zvýhodněné, a proto také hojně využívány.

4.3 ŠVÉDSKO

Švédský model ve své podstatě kombinuje principy předchozích zmíněných typů důchodových systémů – univerzálnost pokrytí celé populace jednotnými dávkami (viz Velká Británie) s totální odpovědností státu za blaho všech obyvatel bez zkoumání

potřebnosti a minimální odpovědností jednotlivce (viz Německo). Toto všeobecné blaho je však zároveň vykoupeno značně vysokými daněmi.

Švédsko obdobně jako Německo financuje systém průběžným PAYG systémem, který postupným reformováním doplnily fondové příspěvky. Odvedené prostředky jsou odečitatelné z daní jak pro zaměstnavatele, tak pro zaměstnance. Obou pilířů se povinně účastní každý Švéd starší 16 let (zaměstnanci, zaměstnavatelé i OSVČ). Nárok na dávku vzniká v 61 letech, přičemž tento věk je flexibilní. V čím vyšším věku nárokuje důchodce svůj důchod, tím vyšší částku bude pobírat. Pokud se důchodce rozhodne dále pracovat či podnikat, neztratí nárok na penzi, jestliže jeho výdělek nepřesáhne trojnásobek základní důchodové sazby.

Míra náhrady předchozích příjmů z povinného pilíře činí v současnosti zhruba 60 procent.

4.3.1 Pilíř 1 – Průběžně financovaný základní pilíř – NDC

Jak již bylo zmiňováno, první pilíř je spravován státem a vychází z mezigenerační solidarity a solidarity mezi příjmovými skupinami. Je velmi úzce provázán s druhým pilířem. Z celkového příspěvku je totiž 16 % odváděno do průběžného systému 1. pilíře a 2,5 % je poukázáno na individuální účet pojištěnce u vybraného fondu (2. pilíř). Stát poskytuje tzv. garantovanou část osobám starším 65 let, jejichž penze nedosahuje stanoveného minima. Tato garantovaná část je financována z daní a její výše se upravuje v souladu s indexem spotřebitelských cen. Na rozdíl od běžné penze, která se daní jako běžné příjmy, není tato dávka zdaňována.

4.3.2 Pilíř 2 – Povinné fondy – FDC (Finančně definované příspěvky)

Povinné fondové schéma funguje od roku 1999 a v jeho rámci je každému občanovi založen individuální fiktivní účet, kde se shromažďují jeho příspěvky a zhodnocují se. Fakticky tyto prostředky pojištěnci nepatří. Do doby vzniku nároku na dávky pouze dostává každoroční výpis ze svého důchodového účtu o výši zaplacených příspěvků a

projekci budoucího důchodu. Výše dávky se odvíjí právě ze zůstatku tohoto účtu, přičemž dávky jsou daněny stejným způsobem jako příjem z ekonomické aktivity.

Příspěvky do fondů odvádí klienti prostřednictvím státní centrální penzijní administrativy. Část účtů a transakcí je spravována státem, investice zajišťuje sféra soukromá. Vzhledem k tomu, že jména klientů zná pouze centrální administrativa, nemohou si soukromé podílové fondy navzájem přetahovat klienty, čímž odpadají drahé sítě prodejců a snižují se tak náklady systému.

4.3.3 Pilíř 3 – Dobrovolné pojištění

Do třetího – dobrovolného pilíře spadají produkty soukromého připojištění (např. životní pojištění) a dobrovolné podnikové pojištění (kolektivní dohody). Je to jediný prvek skandinávského systému, který staví na vlastní odpovědnosti jednotlivce za příjem ve stáří. Příspěvky v podnikových schématech jsou daňově odečitatelné v plné výši, u soukromého připojištění je stanovena hranice pro odpočet. Dávky jsou daněny jako ostatní příjmy.

4.4 SLOVENSKO

‘Zatímco v České republice se o důchodové reformě vedou jen různé diskuse a přípravné kroky, na Slovensku zavedli již počátkem minulého roku nový penzijní systém, založený na dvou základních povinných pilířích - průběžném financování, kdy ekonomicky aktivní lidé odvádějí pojištění ze svých příjmů do státní kasy a tyto peníze jsou hned přerozdělovány důchodcům a na soukromém kapitálovém spoření, kdy si člověk spoří na svoji vlastní penzi. Tento dvoupilířový systém je povinný pro všechny fyzické osoby, které ještě před 1.1.2005 nebyly pojištěny u Sociální pojišťovny. Ostatní občané se mohou do konce června 2006 rozhodnout, zda se zapojí do nového systému a začnou si částečně sami spořit na důchod, nebo zda zůstanou jen v systému průběžném a budou spoléhat na penzi od státu.

Co se důchodového věku týče, dochází na Slovensku k jeho plynulému zvyšování při každoročním nárůstu o 9 měsíců. V případě mužů tak bude platit jednotný věk odchodu do důchodu v 62 letech od roku 2006, ženy dosáhnou této hranice až v roce 2014 (podrobněji viz příloha).

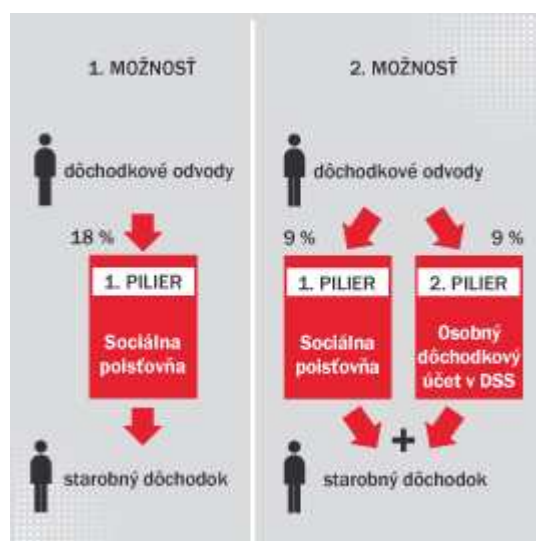
4.4.1 Pilíř 1 – Průběžně financovaný základní pilíř

Průběžně financovaný první pilíř je povinný a je spravován Sociální pojišťovnou. Stejně jako u nás vychází tento pilíř z principu mezigenerační solidarity. Pokud se občan rozhodne zůstat pouze v tomto pilíři, platí on i jeho zaměstnavatel odvody do Sociální pojišťovny a celý starobní důchod bude dostávat výlučně od ní. Důchod tedy bude financovaný z odvodů všech pracujících osob. Oproti dřívějšímu je však po proběhlé reformě při výpočtu důchodu zohledňován počet odpracovaných roků a příjem občana za celý pracovní život, čímž má být dosaženo spravedlivějšího přerozdělování.

‘Sazba pojistného činí:

- 4 % zaměstnanec, 14 % zaměstnavatel, pokud fyzická osoba nepřispívá do 2. pilíře;
- 4 % zaměstnanec, 5 % zaměstnavatel, pokud fyzická osoba přispívá do 2. pilíře.’[21]

Graf 4: Možnost rozdělení odvodů na sociální pojištění

Zdroj: www.dochodok.gov.sk

4.4.2 Pilíř 2 – Osobní důchodové účty

Další možností pro občana je zapojení do druhého pilíře, jenž je reprezentován osobními důchodovými účty. Tomu, kdo se do tohoto pilíře zapojí, půjde polovina odvodů do Sociální pojišťovny a druhá část odvodů, které dosud platil zaměstnavatel, bude odváděna na osobní důchodový systém u vybrané důchodové společnosti. Celková částka odvodů se tak nezmění, pouze se rozdělí mezi první a druhý pilíř. Účast na druhém pilíři je ovšem možná pouze tehdy, pokud do něj občan přispívá alespoň deset let. I to je poměrně krátká doba, aby si zde stačil naspořit dostatek prostředků na svou penzi.

Při zapojení do druhého pilíře bude tedy občan dostávat jeho starobní důchod ze dvou zdrojů – první část ze Sociální pojišťovny a druhou z peněz naspořených a zhodnocených na jeho osobním důchodovém účtu, kde však nebude předem znát výšku svého důchodu, protože ten bude záviset na míře zhodnocení peněz na finančním trhu. Důchodový účet si občan může založit u jedné z osmi důchodových správcovských společností, které prostřednictvím důchodových fondů zhodnocují vložené peníze občanů. Tyto společnosti fungují podle přísných pravidel a pod silnou kontrolou státu, který vystupuje jako garant fungování druhého pilíře.

‘Správci důchodových vkladů na Slovensku:

- Aegon, d. s. s., a. s. (nizozemský pojišťovací koncern Aegon Levenverzekering)
- Allianz - Slovenská d. s. s., a. s. (Allianz - Slovenská pojišťovna)
- ING, d. s. s., a. s. (nizozemská finanční skupina)
- VÚB Generali, d. s. s., a. s. (zakladatel je slovenská Všeobecná úvěrová banka a Generali Pojišťovna)
- ČSOB, d. s. s., a. s. (belgický kapitál KBC)
- Winterthur, d. s. s., a. s.
- ING Tatry – Sympatia, d.d.s., a.s. – doplňková důchodová společnost
- ‘Doplňková dôchodková spoločnosť Tatra banky, a.s.’[22]

Velkou výhodou vstupu do druhého pilíře je fakt, že peníze na osobním důchodovém účtu budou soukromým majetkem občana a v případě smrti se stávají předmětem dědictví.

4.4.3 Pilíř 3 – Dobrovolné pojištění

Třetí důchodový pilíř je na Slovensku, stejně jako u nás, tvořen dobrovolným důchodovým připojištěním. Zde však prošel rozsáhlými změnami, díky nimž mají slovenští občané širší možnosti využívat v tomto pilíři nejen specializované produkty doplňkového důchodového pojištění, ale i jiných finančních produktů poskytovaných bankami, životními pojišťovnami a dalšími subjekty kapitálového trhu. Mohou udělat vše, co má charakter dlouhodobého a vázaného ukládání prostředků.

Stát motivuje ke spoření daňovými úlevami, které jsou platné od počátku tohoto roku. Je možné snížit si základ daně ročně o 12 000,- korun, je-li splněna podmínka minimální délky spoření 10 let a dovršení 55 let při výplatě prostředků.' [14] [15] [16]

5. POROVNÁNÍ ROZDÍLŮ MEZI ČR A VYBRANÝMI ZEMĚMI EU; NÁVRH ZMĚN

V předchozí části diplomové práce byly stručně charakterizovány základní principy důchodových systémů ve vybraných zemích Evropské unie. V této kapitole se pokusím porovnat uvedené charakteristiky jednotlivých pilířů i celého systému vybraných států se systémem používaným v České republice a zhodnotit, který z popsaných systémů by bylo možné v našich podmínkách použít.

5.1 POROVNÁNÍ ROZDÍLŮ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ

Pilíř 1

První průběžný státní pilíř je povinný ve všech zvolených zemích a nejinak je tomu i v České republice. Zatímco ve Velké Británii jsou z tohoto pilíře hrazeny jen základní minimální dávky (případně dle nároku doplněné ještě o další důchodové dávky), ve Švédsku i Německu jsou poměrně vysoké náhradové poměry: Německo 70 %, Švédsko 60 %. Česká republika se pohybuje na nižší hranici – zhruba kolem 40 % průměrné hrubé mzdy.

Důchodový věk se v každé zemi určitým způsobem liší:

Německo	- 65 let; možnost předčasného odchodu do důchodu v 63 letech po 35 letech pojištění
Velká Británie	- muži 65 let, ženy 60let, přičemž pro nárok na plný základní důchod musí muži přispívat alespoň 44 let a ženy 39 let
Švédsko	- 61 let
Slovensko	- 62 let: muži od roku 2006, ženy od roku 2014
Česká republika	- 63 let: muži od roku 2016, ženy od roku 2019 (bezdětné)

V České republice je první pilíř spravován Českou správou sociálního zabezpečení a vybrané příspěvky jsou příjmem do státního rozpočtu. V Německu je systém od státního rozpočtu oddělen. Pilíř je spravován oborovými sociálními pojišťovnami, jež řídí tripartitní orgány.

Pilíř 2

Česká republika – jak již bylo dříve zmíněno – druhý pilíř jako takový zavedený nemá. V ostatních vybraných státech je tento pilíř uplatňován všude – ať už jako povinný nebo dobrovolný doplňkový, většinou ve formě podnikových důchodových schémat (příspěvkově i dávkově definovaných), kdy každá osoba má vytvořený fiktivní osobní důchodový účet, na nějž jsou mu odváděny příspěvky.

Ve Švédsku je první i druhý pilíř úzce provázán, neboť jsou povinné oba. Část odváděného příspěvku jde do průběžného systému účtů NDC, menší část potom na individuální účet FDC. Díky tomu, že veškeré transakce s příspěvky spravuje státní centrální penzijní administrativa, značně se snižují náklady systému.

Na Slovensku je druhý pilíř vzhledem k nedávné reformě teprve zaváděn – pro osoby nově vstupující do systému je povinný, ostatní se mohou dobrovolně částečně vyvázat z prvního pilíře a nahradit jej druhým. Výhodou je, že zde stát vystupuje jako garant. V německém systému je pro změnu garantována minimálně hodnota zaplacených příspěvků.

Poněkud nelogická mi přijde možnost čerpání prostředků z druhého pilíře před dosažením důchodového věku (viz Velká Británie od 50 let). Pokud má druhý pilíř splňovat funkci spoření na důchod, pak by se i výplata prostředků měla vázat k tomuto období.

Pilíř 3

Doplňkový pilíř je ve všech zmiňovaných zemích dobrovolný, většinou ho tvoří převážně produkty životního pojištění. Ve Švédsku je navíc rozšířen o dobrovolné kolektivní

podnikové pojištění, na Slovensku mohou občané využít jakékoliv dlouhodobé produkty bank, pojišťoven a dalších subjektů.

Stejně jako Česká republika i ostatní státy poskytují ke třetímu pilíři státní podporu formou daňových odpočtů (např. na Slovensku k tomu musí být splněny podmínky délky spoření a věk při počátku výběru, což je stejné, jako u nás). Německá vláda navíc poskytuje pro druhý nebo třetí pilíř státní příspěvek, který se však nevztahuje na OSVČ a státní zaměstnance. V České republice tyto osoby z nároku na státní příspěvek vyloučeny nejsou, vláda však poskytuje příspěvek pouze pro produkt penzijního připojištění.

5.2 NÁVRH ZMĚN

Při celkovém hodnocení systémů vybraných zemí s účelem vybrat systém, z němž by Česká republika mohla nalézt „inspiraci“ pro důchodovou reformu, jsem došla k níže uvedeným názorům.

Německo klade příliš malý důraz na odpovědnost jednotlivce. Je zde značně vysoký náhradový poměr z prvního pilíře a i přesto, že mají snahu podporovat pilíř druhý i třetí, jediný povinný pilíř je stále jen ten průběžně financovaný. Jako příklad pro českou reformu je tak Německo z mého pohledu nevyhovující, neboť v závislosti na demografické situaci je systém v dlouhodobém horizontu neudržitelný. Zajímavou myšlenkou je však využití ekologické daně na financování penzí z prvního pilíře. Vzhledem k tomu, že v současnosti se v předvolebním programu Strany zelených či Strany pro otevřenou společnost hovoří o zavedení právě ekologických daní, bylo by zajímavé navrhnout její využití na financování penzí (i když jsem přesvědčena, že strany už ví, kde jinde ji využít). Další zajímavou skutečností je možnost přímého státního příspěvku v rámci druhého nebo třetího pilíře. V České republice je tento příspěvek možný pouze u penzijního připojištění, o němž budu ještě pojednávat později.

Britský důchodový systém je pro implementaci v naší zemi příliš složitý, vyžadoval by mnoho změn, vysoké vládní investice a značnou „osvětu“ u obyvatelstva, aby měli přehled

o svých možnostech a variantách zabezpečení na stáří (viz fakt, že úplně jasno v tomto systému nemají ani samotní Britové). Navíc zavedení minimálních důchodových dávek od státu by byl řez natolik radikální, že by jistě vyvolal velkou vlnu nevole mezi českými občany.

Jako určitý vzor by nám však mohly posloužit principy švédského a slovenského důchodového systému, kde druhý pilíř funguje jako povinný, čímž je snížena zátěž státního pilíře. Stejně jako v těchto zemích bych i u nás v rámci reformy zavedla fiktivní osobní účty, na něž by byla převáděna část pojistného odváděného do průběžného pilíře, přičemž by se tato část postupně zvyšovala. Zároveň se zvyšováním úrovně individuálního spoření by docházelo ke snižování náhradového poměru z průběžného systému. Osobní fiktivní účty by měly být spravovány samostatnou zvláštní institucí, podobnou švédské státní centrální penzijní administrativě. Tato instituce by fungovala jako jakési „clearingové centrum“; vybírala by příspěvky od pojištěnců a odváděla je do účastníkem zvoleného soukromého produktu, v němž by se realizovalo zhodnocení prostředků. Pokud by tak v rámci druhého pilíře byly zavedeny podnikové fondy, odpadla by zároveň starost o změnu fondu v případě přechodu zaměstnance k jinému zaměstnavateli, který by opět pouze odváděl příspěvky na účet „clearingového centra“, jež by je následně přerozdělovalo do odpovídajících produktů. Druhou stranou mince však samozřejmě zůstávají transakční náklady reformy.

Třetí pilíř by i nadále měl zůstat zachován jako dobrovolná varianta přilepšení na období důchodu. Provedla bych však několik změn a to především v oblasti penzijního připojištění se státním příspěvkem.

Zatímco životní pojištění jako jedna ze současných variant soukromého zabezpečení na stáří je státem zvýhodňováno pouze formou daňových odpočtů, v penzijním připojištění má kromě daňového zvýhodnění navíc účastník (při splnění zákonem stanovených podmínek) nárok na přímý státní příspěvek. Přitom v čem je penzijní připojištění jiné než ostatní podobné produkty soukromého připojištění? Vždyť pokud by se místo současného příspěvkově definovaného penzijního připojištění zavedla také možnost připojištění dávkově definovaného, stalo by se penzijní připojištění víceméně produktem životního

pojištění (ale navíc zvýhodněného o státní příspěvek). K tomu by pouze stačilo transformovat právní úpravu penzijního připojištění se státním příspěvkem na právní úpravu v pojišťovnictví. Prvním takovým krokem by mohl být například zákon č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem.

Stát by měl legislativně vymezit kvalifikované produkty soukromého připojištění, které by byly určeny jako produkt spoření na stáří. U těchto produktů by však měla být také stejná úroveň státní podpory. Zároveň by dané produkty neměly umožňovat předčasný výběr, neboť v tom případě nesplňují právě onu základní myšlenku zabezpečení osob v poproduktivním věku. Závěrem bych ráda zmínila jednorázové vyrovnání u penzijního připojištění, jež by, dle mého názoru, mělo být umožněno pouze tehdy, použije-li účastník naspořené finanční prostředky k nákupu jiného důchodového produktu – opět myšleno z důvodu splnění zmíněné základní myšlenky státem podporovaného spoření na stáří.

6. ZÁVĚR

Lidé, kteří si uvědomují vážnost důchodové situace u nás, nechtějí se spoléhat na státní důchody a není jim lhostejná jejich budoucnost, by si měli odkládat peníze do některého z doplňkových důchodových produktů, nabízených na našem trhu. Podle závěrečné zprávy Výkonného týmu by každý občan měl již od samého vstupu na pracovní trh vědět, jaké má podmínky a možnosti pro zajištění na stáří. Zabezpečení na stáří totiž nelze dosáhnout během několika let před odchodem do důchodu, ale je nutné se na něj soustavně připravovat v průběhu celé aktivní kariéry.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit současné možnosti soukromého zabezpečení na stáří v České republice, charakterizovat důchodové systémy ve vybraných zemích Evropské unie, porovnat je s českým systémem a navrhnout dle tohoto porovnání změny použitelné pro náš systém. Jsem si vědoma faktu, že mnoho skutečností je zde zmíněno či rozebíráno pouze okrajově. V případě podrobné analýzy by však práce musela být mnohem obsáhlejší. Přesto si myslím, že základní rozbor problémů současného důchodového systému, jeho možné změny do budoucna i varianty soukromého zabezpečení na stáří, jež nabízí současný finanční trh, jsou zde popsány, tudíž práce splnila svůj účel – orientovat se v možnostech důchodového zabezpečení a zjistit, jak si stojí Česká republika v porovnání s důchodovými systémy vybraných evropských států.

V první části jsem se nejprve věnovala analýze českého důchodového systému, jeho principům, problémům a z nich vyúsťující potřebě důchodové reformy. Zahrnula jsem také stručný popis návrhů jednotlivých politických stran na tuto reformu či zmínku o již probíhajících změnách, jako je například zvyšování důchodového věku, jež u nás probíhá od roku 1996.

Důchodový systém v České republice se opírá především o první pilíř státního důchodového pojištění založeného na mezigenerační solidaritě, druhý pilíř zde nebyl zaveden a třetí slouží pouze jako doplňkový. Ve třetí kapitole se věnuji produktům soukromého zabezpečení na stáří, jež jsou zahrnuty právě do tohoto dobrovolného pilíře –

tzn. především produkty životního pojištění a penzijního připojištění se státním příspěvkem. Zároveň však zde uvádím i další možnosti individuálního spoření, mezi něž patří např. termínované vklady, stavební spoření, investování do podílových fondů nebo investice do cenných papírů apod. Zabývala jsem se charakterizováním jednotlivých produktů, poskytovanými dávkami, možnostmi státní podpory, daňovými odpočty jak u zaměstnanců, tak u zaměstnavatelů a obecně vhodností daného produktu pro účel spoření na stáří.

Následující kapitola již pojednává o používaných důchodových systémech ve vybraných zemích EU – Německu, Velké Británii, Švédsku a Slovensku. Pokusila jsem se výstižně popsat principy jednotlivých pilířů v těchto zemích, uvést důchodový věk, podmínky nároku na důchod, pojistné sazby či státní podporu druhého a třetího pilíře.

V poslední části jsou poté rozebrány rozdíly dílčích důchodových pilířů jednotlivých zemí, jak a v čem se které systémy odlišují od českého. V průběhu vytváření této práce jsem si utřídila pohled na český důchodový systém a na jeho chyby v současném stavu. Zároveň díky malému náhledu do systémů vybraných států Evropské unie jsem mohla vytvořit kapitolu 5.2 Návrh změn, kde jsem dle svých poznatků sepsala určité návrhy či připomínky k důchodovému systému České republiky, pro níž by podle mého mínění jako určitý vzor mohly posloužit principy švédského a slovenského důchodového systému, kde druhý pilíř funguje jako povinný a v jeho rámci mají osoby svůj vlastní fiktivní důchodový účet, na který je jim odváděna část příspěvků na sociální pojištění. Kromě tohoto jsou zde zmíněny případné změny v oblasti penzijního připojištění a návrh na vymezení kvalifikovaných produktů soukromého zabezpečení na stáří.

Je více než zřejmé, že ideální systém neexistuje. Jde pouze o kompromis mezi zájmovými skupinami. Přijetí jakéhokoliv návrhu důchodové reformy se vždy bude potýkat s určitými problémy a zajisté také s nevolí českých občanů, pokud by jim vláda v rámci reformních opatření snížila náhradový poměr nebo naopak zvýšila odvody do státního pilíře. Jestliže však tito nechtějí v budoucnu v důchodu pouze přežívat s minimální státní penzí, nezbude jim nic jiného, než změny přijmout a začít se o vlastní budoucnost více starat sami.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- [1] BRDEK, M. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI Publishing, 2002. ISBN 80-86395-25-1
- [2] DUCHÁČKOVÁ, E. *Pojišťovnictví a pojištění*. 1. vyd. Praha: VŠE, 2000. ISBN 80-245-0023-X
- [3] Kolektiv autorů z ČAP *Životní pojištění*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0146-4
- [4] SCHEJBALOVÁ, H. *Analýza trhu životního pojištění v ČR*. [Bakalářská práce.] Liberec: Technická univerzita v Liberci – Hospodářská fakulta, 2004.
- [5] ŠULC, J. *Penzijní připojištění*. 2. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0772-1
- [6] VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 2000. ISBN 80-85963-21-3
- [7] VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ & MERCER, W. M. *Monografie vybraných států s ohledem na systémy důchodového zabezpečení*. Praha: b. n., 2001.

Legislativní normy:

- [8] Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
- [9] Zákon č. 47/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb.
- [10] Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví
- [11] Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě
- [12] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem
- [13] Zákon č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem

Elektronické dokumenty:

- [14] FEHIMOVIČ, N. *Slovenské důchody: krok správným směrem?* [online].
[cit. 28-04-2006]. Dostupné z: http://www.sfinance.cz/page.php?page_id=3208/.
- [15] JELÍNKOVÁ, J. *Slovenská důchodová reforma* [online]. [cit. 28-04-2006].
Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2005/2/42285-slovenska-duchodova-reforma.html/>.
- [16] KADEČKOVÁ, H. *Důchodová reforma: u nás diskuse, v SR realita*
[online]. [cit. 28-04-2006]. Dostupné z:
<http://archiv.newton.cz/pr/2004/12/29/985852411180e80abeb24bbe0ce2e556.asp/>.
- [17] PLISCHKE, Simona Ely *Evropan ve výslužbě podle Beveridge*
[online]. [cit. 11-04-2006]. Dostupné z:
<http://www.penize.cz/zpravy/1705/evropan-ve-vysluzbe-podle-beveridge/>.

WWW stránky:

- [18] <http://www.finance.cz/>
- [19] <http://www.duchodovareforma.cz/>
- [20] <http://www.mpsv.cz/>
- [21] <http://www.socpoist.sk/>
- [22] <http://www.nbs.sk/>
- [23] <http://www.dochodok.gov.sk/>
- [24] <http://www.cap.cz/>
- [25] <http://www.cssz.cz/>
- [26] <http://www.apfcr.cz/>
- [27] <http://www.finweb.cz/>
- [28] <http://www.mesec.cz/>
- [29] <http://www.iDNES.cz/>
- [30] <http://www.EkoInfo.cz/>
- [31] <http://www.fondshop.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

	Počet stran
Příloha 1: Charakteristiky věkového složení obyvatelstva v ČR v letech 1991 – 2002	1
Příloha 2: Očekávané indexy ekonomického zatížení obyvatel v České republice v období 2002 - 2050	1
Příloha 3: Pojišťovny se sídlem v ČR poskytující životní pojištění.....	1
Příloha 4: Přehled povolených penzijních fondů Ministerstvem financí.....	1
Příloha 5: Důchodový věk žen a mužů na Slovensku dle roku narození.....	1

Příloha 1: Charakteristiky věkového složení obyvatelstva ČR v letech 1991 - 2002

Charakteristiky věkového složení obyvatelstva

Ukazatel	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Absolutní počet (v tis.)												
Celkem	10 313	10 326	10 334	10 333	10 321	10 309	10 299	10 290	10 278	10 267	10 206	10 203
0-14	2 121	2 065	2 010	1 948	1 893	1 843	1 795	1 751	1 707	1 664	1 622	1 590
15-64	6 877	6 933	6 981	7 029	7 056	7 078	7 102	7 127	7 153	7 179	7 170	7 196
65+	1 315	1 328	1 343	1 356	1 372	1 388	1 402	1 411	1 418	1 423	1 415	1 418
Složení v %												
0-14	20,6	20,0	19,4	18,9	18,3	17,9	17,4	17,0	16,6	16,2	15,9	15,6
15-64	66,7	67,1	67,6	68,0	68,4	68,6	69,0	69,3	69,6	69,9	70,2	70,5
65+	12,7	12,9	13,0	13,1	13,3	13,5	13,6	13,7	13,8	13,9	13,9	13,9
Syntetické ukazatele												
Index stáří ¹⁾	62,0	64,3	66,8	69,6	72,5	75,3	78,1	80,6	83,1	85,5	87,2	89,2
Index ekon. zatížení ²⁾	50,0	48,9	48,0	47,0	46,3	45,6	45,0	44,4	43,7	43,0	42,3	41,8
Průměr. věk	36,5	36,6	36,8	37,0	37,3	37,6	37,9	38,2	38,5	38,8	39,0	39,3
Věk. medián	35,6	35,8	36,0	36,2	36,4	36,6	36,8	37,1	37,3	37,6	37,9	38,2

¹⁾ Počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0-14 let

²⁾ Počet dětí ve věku 0-14 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15-64 let

Pozn.: Data od roku 2001 vycházejí z výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001

Zdroj: Český statistický úřad

Pro současné věkové složení obyvatelstva České republiky je charakteristický zejména nízký počet dětí, silné zastoupení osob v ekonomicky aktivním věku a zatím nepříliš vysoký počet osob ve vyšším věku. Vzhledem k několikaleté nízké úrovni porodnosti se však zužuje základna věkové pyramidy, čímž došlo k tomu (z 21 % v roce 1991 na necelých 16 % v roce 2002). Tím došlo k tomu, že od roku 1996 je počet osob nad 60 let vyšší než počet dětí do 15 let.

**Příloha 2: Očekávané indexy ekonomického zatížení obyvatel v České republice
v období 2002 - 2050**

Očekávané indexy ekonomického zatížení

Rok	Index ekonomického zatížení A ¹⁾			Index ekonomického zatížení B ²⁾		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2002	x	42	x	x	56	x
2005	40	40	40	54	54	54
2010	41	41	41	53	53	53
2015	47	47	47	57	57	57
2020	51	52	52	63	63	63
2025	52	53	54	64	65	66
2030	54	55	56	66	67	68
2035	56	57	58	67	69	71
2040	63	64	65	75	77	78
2045	73	73	73	85	86	87
2050	78	78	78	92	92	93

¹⁾ Počet osob ve věku 65+ a 0-14 let na 100 osob ve věku 15-64 let

²⁾ Počet osob ve věku 65+ a 0-19 let na 100 osob ve věku 20-64 let

Zdroj: Český statistický úřad

Index ekonomické závislosti ukazuje předpokládaný vývoj ekonomické zátěže aktivního obyvatelstva v souvislosti se zvyšováním podílu osob v poproduktivním věku. Nejrychlejší vzestup hodnoty tohoto indexu je očekáván v období 2010-2025 a poté znovu přibližně po roce 2035 (v závislosti tom, jak silné či slabé populační ročníky vstupují do ekonomické aktivity nebo naopak odcházejí do penze).

Poznámka:

Očekávané věkové složení a počet obyvatel je zpracováván v nízké, střední a vysoké variantě. V nízké variantě bylo zakomponováno nejmenší očekávané zvýšení úrovně plodnosti, nejméně výrazné zlepšení úmrtnosti a nejnižší zisk zahraniční migrací. Pro vysokou variantu to pak platilo obráceně. Střední varianta neuvažuje vliv zahraniční migrace a je považována za nejpravděpodobnější.

Příloha 3: Pojišťovny se sídlem v ČR poskytující životní pojištění
(stav k 13. březnu 2006)

Název pojišťovny	Adresa	E - mail
AEGON Pojišťovna, a.s	Na Pankráci 26, 140 00 Praha 4	vasedotazy@aegon.cz
Allianz pojišťovna, a.s.	Římská 103/12, 120 00 Praha 2	klient@allianz.cz
Aviva životní pojišťovna, a.s.	Londýnská 41, 120 21 Praha 2	info@avivazp.cz
Česká podnikatelská pojišťovna, a.s.	Budějovická 5/64, 140 00 Praha 4	pojistovna@cpg.cz
Česká pojišťovna a.s.	Na Pankráci 121, 140 21 Praha 4	klient@cpoj.cz
ČSOB Pojišťovna, a.s., člen holdingu ČSOB	Masarykovo náměstí 1458, 532 18 Pardubice	info@csobpoj.cz
Generali Pojišťovna a.s.	Bělehradská 132, 120 84 Praha 2	servis@generali.cz
Hasičská vzájemná pojišťovna, a.s.	Římská 45, 120 00 Praha 2	info@hvp.cz
Komerční pojišťovna, a.s.	Karolinská 1/650, 186 00 Praha 8	servis@komercpoj.cz
Kooperativa, pojišťovna, a.s.	Templová 747, 110 01 Praha 1	info@koop.cz
MAXIMA pojišťovna, a.s.	Na dlouhém lánu 508/41, 160 00 Praha 6	info@maxima-as.cz
Nationale-Nederlanden pojišťovna, a.s.	Nádražní 344/25, 150 00 Praha 5	klient@ing.cz
POJIŠŤOVNA CARDIF PRO VITA, a.s.	Na Rybníčku 5/1329, 120 00 Praha 2	info@cardif.cz
Pojišťovna České spořitelny, a.s.	náměstí Republiky 115, 530 02 Pardubice	pojistovnacs@pojistovnacs.cz
PRVNÍ AMERICKO - ČESKÁ POJIŠŤOVNA, a.s.,	V Celnici 1028/10, 117 21 Praha 1	amcico@amcico.cz
UNIQA pojišťovna, a.s.	Bělohorská 19, 160 12 Praha 6	uniga@uniga.cz
VICTORIA VOLKSBANKEN pojišťovna, a.s.	Francouzská 28, 120 00 Praha 2	victoria@victoria.cz
Winterthur pojišťovna a.s.	Lazarská 13/8, 120 00 Praha 2	info@winterthur.cz
Wüstenrot, životní pojišťovna, a.s.	nám. Kinských 602/2, 150 00 Praha 5	pojistovna@wuestenrot.cz

Zdroj: www.mfcr.cz

Příloha 4: Přehled povolených penzijních fondů Ministerstvem financí.

Stav k 1. lednu 2006

Název penzijního fondu	Adresa	e-mail
Allianz penzijní fond, a.s.	Římská 103/12 120 00 Praha 2	penz.fond@allianz.cz
ČSOB Penzijní fond Progres, a. s., člen skupiny ČSOB	Perlová 371/5 110 00 Praha 1	csobpfprogres@csob.cz
ČSOB Penzijní fond Stabilita, a. s., člen skupiny ČSOB	Perlová 371/5 110 00 Praha 1	csobpfstabilita@cmpf.cz
Generali penzijní fond a.s.	Bělehradská 132 120 84 Praha 2	penzijni.fond@generali.cz
Hornický penzijní fond Ostrava, a.s.	Sokolská třída 26a 702 00 Ostrava	hpfo@okd.cz
ING Penzijní fond, a.s.	Nádražní 344/25 150 00 Praha 5	klient@ingpf.cz
Penzijní fond České pojišťovny, a.s.	Truhlářská 1106/9 110 00 Praha 1	pfcpc@pfcpc.cz
Penzijní fond České spořitelny, a.s.	Poláčkova 1976/2 140 21 Praha 4	pfcs@pfcs.cz
Penzijní fond Komerční banky a.s.	Lucemburská 1170/7 113 11 Praha 2	pf-kb@pf-kb.cz
Winterthur penzijní fond a.s.	Starobrněnská čp. 335/8 602 00 Brno-město	infopf@cslife.cz
Zemský penzijní fond, a.s.	28. října 45, 702 00 Ostrava	zpf@zpf.cz

Ostatní subjekty

Asociace penzijních fondů České republiky	Rumunská 1 120 00 Praha 2	apfcr@apfcr.cz
--	------------------------------	--

Příloha 5: Důchodový věk žen a mužů na Slovensku dle roku narození

Důchodový věk žen na Slovensku

Rok narození ženy	Důchodový věk				
	Bez dětí	1 dítě	2 děti	3 nebo 4 děti	5 a více dětí
1947	57 r + 9 m				
1948	58 r + 6 m	56 r + 9 m			
1949	59 r + 3 m	57 r + 6 m	55 r + 9 m		
1950	60 r	58 r + 3 m	56 r + 6 m	54 r + 9 m	
1951	60 r + 9 m	59 r	57 r + 3 m	55 r + 6 m	53 r + 9 m
1952	61 r + 6 m	59 r + 9 m	58 r	56 r + 3 m	54 r + 6 m
1953	62 r	60 r + 6 m	58 r + 9 m	57 r	55 r + 3 m
1954	62 r	61 r + 3 m	59 r + 6 m	57 r + 9 m	56 r
1955	62 r	62 r	60 r + 3 m	58 r + 6 m	56 r + 9 m
1956	62 r	62 r	61 r	59 r + 3 m	57 r + 6 m
1957	62 r	62 r	61 r + 9 m	60 r	58 r + 3 m
1958	62 r	62 r	62 r	60 r + 9 m	59 r
1959	62 r	62 r	62 r	61 r + 6 m	59 r + 9 m
1960	62 r	62 r	62 r	62 r	60 r + 6 m
1961	62 r	62 r	62 r	62 r	31 r + 3 m
1962	62 r	62 r	62 r	62 r	62 r

Zdroj: www.dochodok.gov.sk

Důchodový věk mužů na Slovensku

Rok narození muže	Důchodový věk
1943 a dříve	60 let
1944	60 let a 9 měsíců
1945	61 let a 6 měsíců
1946 a později	62 let

Zdroj: www.dochodok.gov.sk